

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, ҚЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГаш АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1952
сентябрь
21
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 186 (2616)
ӨРТӨС 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Тыва областың IV партия конференциясы аяктынган (1 арын).
ВКП(б)-нин XIX съездизинге совет улус улуг чедишкиннерлиг ужуражып турар (1 арыч).
ВКП(б)-нин XIX съездизинге материалдарны ажылчы чоннар өөредип турар (2 арын).

М. Штефан.—Улуг тудугун удуз-гучку күрү (2 арын).
А. Капунов.—ССР-де үндүрүт политиказы (2 арын).
С. Д. Каминский.—Чаш уругун дээди нерви ажыл-чорудулганы (3 арын).

М. Чудум.—Мал өсүгүренини планын күөсеткен (3 арын).
Л. Дмитриев.—Орус музыканың непердикчи (3 арын).
В. Зявиг.—Иранда болгаш Египетте чүг болуп турары (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

Улус өөредилге органин доктаамал болгаш тодаргай удуртур

Бистиң чуртка социалист тургузушкунун херээге улус өөредилгезин үнелеп хаймас чугула ужуздузаның Ленин биле Сталин Совет эрге-чагырганы баштайгы чылдарында эзелет улус-биле үнелер келгенер. Эш Сталин 33 чыл бурунгаар бодунун «Национал айтыры болгаш ленинизм» деп гешийлиг ажылгына ол дугайында мынчалдыр бижээ:

«Бистиң чуртка культура революциясының эргежок чугулазының дугайын бис шунтувус чугаалажып турар бис. Аңаа-ла куруг черге чүл чурбайн, ол херекти шыгымзы-биле көөр болза, аңаа хамаарыштыр, адак дээрде баштайгы базамы кылдыр эргежок чугула: чурттуң бүгү хамаатыларыңа оларның националы ылгал чокка бүгүнигиниң ыявыла эге өөредилгезин хамыктын мурнунда бербишаан, а оң соңда—ортумак өөредилгени бээр. Культура революциясы деп адаар революцияның дугайын чугаалавска-ла, ол чокка бистиң чуртка кандыг-даа культурулук хөгжүлде болуңуш шыдамынас дээр билдингир... Сталинчы беш чылдарның дургузунда Совет чурт школаларыңа калбак четкизи-биле шыттыңып, бүгү-нининиң эге, чели чыл өөредилгезин чүгө хоорайларга эвес, хари күдөз черлерге чедишкенин боттанып, ортумак болгаш дээди өөредилге улам калбарып турар апарган. 1951—1955 чылдарда ССР-ниң хөгжүдериңиң чаа беш чыл планының талазы-биле партианың XIX съездизиниң директиваларының төлөвилелдиге улус өөредилгезиниң улам ыягай көдүрүлүшүнүң программасы бердил, ылангыча беш чылдың төңүзүндө хоорайларга он чылдың өөредилгезин үзө шийтирлээри айтынган.

Бистиң анык Тыва областың ажалчы чону партиа болгаш казактың хүн-бүрүдөгү изиг дузаламчызына даянышаан, бодунун национал хевирлиг, социалист уткалыг культуразының хөгжүлдегизге кыска хуусада үндөзүн өскерилгени кылып шыдаан. Область школаларының калбак четкизи-биле шыттыңан. Обласка бо чылын сентябрь 1-ден эзелет 27.730 өөреникчилиг 185 школа боттарының өөредилгезин эгелзэн болгаш оларда 1800 чыгам башкы кадрлар ажылдап турар. Ол ышкаш Кызылда бо чылын башкылар белеткелдин ийн чыл хуусаалыг институту ажыгына, ында 100 чыгам студенттер өөренип эгелзэн.

Школаларның саны өзүп, оларда өөредилге-кижизилдиги ажылдың шынары экижези, материалдыг суур калбарган тудум, улус өөредилге органинаының мурнунга салдынар негелде улам шыгымнап турар. Ол негелдени бистиң чамдык улус өөредилге килдистеривис багай эвес ботандырып, школаларга, оларның башкыларына практиктик дузаламчыны болдунар шаа-биле көргүзүп келген. ылангыча Чөөн-Хемчик, Каз-Хем, Таңды районнарың улус өөредилге килдистерин эрткен чылын ук райунарга бүгү-нининиң чеди чыл өөредилгезин чедишкенин күөсетирип, тус-тус школаларың өөредилге-кижизилдигели ажылыңче элзэп хандыгып, башкылаашкының деннелин бедидер талазы-биле башкыларга методтуг дузаламчыны күштелдирип, оларның арга-дуржулга солчушкунун чедишкенин организап эрттиргеннер.

Ындыг болза-да, областың Барын-Хемчик, Бай-Тайга, Чаа-Хөл, Эвүр дээр чижектиг өске-даа чамдык районнарың улус өөредилге килдистериниң ажылыга улуг чеппестер болдуңуп келген. Ол районнарың улус өөредилге килдистериниң ажылының деңсели совет школы мурнунга партиа болгаш казактың салып турар бедик негелдерин харыулап шыдаван турар. Эрткен өөредилге чылында Барын-Хемчик районуна 118, Бай-Тайгага—115, Чаа-Хөлге—60 школа назылыг уруглар өөредилгеден дашкаар артып, ыңчангаш обласка бүгүниги чеди чыл өөредилгезин боттанылганына ол чорук улуг шаптык ужураштырган. Одаар ийш четпес белеткениниң школа, интернаттарың септелгези багай чорутуңа-

нының уламында эрткен кыжып ол районнарың чамдык школаларыңа берге байдалдар таваржып, кичээлдер үстүшкүнү болдуңуп келген турбужа, районнуң удуртур организаациялары, ылангыч районнар оон чогуур түңгел үндүрбөйл, бо чылын белеткелди база-ла четпес чорукка-ны-биле элзэн чамдык школалар чаа өөредилге чылыңче организап чыск киген.

Бо чылдың сентябрь 10 дагы медеэ өзугаар алырга, ниити областың-биле ам-даа 1500 ажыг уруглар өөредилгедө хаара туттуңмаан болуп турар. Оларның хэй кезип база-ла үстүндө районнарга оңалжыл турар. Ыңчалза-да, ол байдал ук районнарың удурткучларыңа, улус өөредилге ажылдакчыларыңа акдыгаа чедир дүүрээниң белдурбайн турары канчап дат тагырышпас.

Районнарың улус өөредилге килдистерин школаларың ажылың эргегей удуртуп, өөредилге-кижизилдигели ажылдың шынары экижидери дээш демиселди кошкып чорутуңанының, башкылаашкыңа контрольдү боттандырбайн, анык башкыларга методтуг чедир дузаламчыны көргүспейн келгениниң уламилдан эрткен өөредилге чылында область школаларыңа 1300 өөреникчи дараазың класстарыңе шилчип шыдаван. Башкыларың билиг, мергежил бедилгезинге педкабинеттериниң ролу ам-даа куду.

Областың улус өөредилгезинде бар ол четпестериң үндөзүн чылдаганы чер-черин улус өөредилге органинарыңа партиа, советтин хүн бүрдүдег оперативтиг удуртулганы хандыртыңмай турарында. ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары, райкуускомнар болгаш ылангыча облоно школаларга өөредилге-кижизилдигели ажылды экижидер, оларның материалдыг суурун байлакчылар талазы-биле районларга практиктик дуза көргүспейн, оларга негелдени кошкак тургузуп, чүлге ниити хандыртып, эргегей удуртулганы ботандырып-биле кызгаарлатыңып турар. Сүт-Хөл, Барын-Хемчик, Мөңгүн-Тайга, Эвүр, Тере-Хөл районнарың улус өөредилге килдистерин мергежилди кадрлар-биле ыжыгалтыңмаан.

Школаларда чаа өөредилге чылы эгелзэни болгаш чаа беш чыл планында областың улус өөредилгезиниң сорулгалары улам калбарары-биле черелештир, районнарың улус өөредилге килдистериниң мурнунга салдынар негелде каш катан уладдыр.

Ыңчангаш областың улус өөредилге килдизи болгаш ВКП(б)-ниң райкомнары, райкуускомнар чер-черин улус өөредилге органинарыңа берип келген удуртулганың чөгениңг стилден шуут уштуңуп, оларны тодаргай, доктаамал удуртур ужуз-луг. Школаларга өөредилге-кижизилдигели бүгү ажылды, материалдыг суурун үлгерлиг тургузары, башкыларның билиг, мергежил бедидери дээш, районо ажылдакчыларының, райпедкабинет эргекчилериниң харысалганы бедидериче, оларга тургузар негелдени улагаттарыңче кол кичээнегитиң угаңдыр салыр.

Улус өөредилгезинге удурткуч кадрларны шилип алырга, кижилериниң ажыл-иши, политиктиг мезушынарың хандыр өөренип, ыңчангаш районнарың мергежилди башкы кадрлар-биле ыжыгаланышаан, оларның бүгү ажыл-чорудулганың школалар директорларыңа (эргекчилеринге) болгаш тус-тус башкыларга практиктик арга-сүмени, методтуг дузаламчыларың үзүктелчөк көргүзеринче чөп башкаар.

Көдээде улус өөредилге ажылдакчыларының политиктиг билин, ажыл мергежилни өстүрер сорулга биле оларның чөвүл хуралдарың, дуржулга солчушкунун семинарларың өй-өйдө чылыдырып, оларга политиктиг темаларың, методтуг айтырылларың талазы-биле лекция номчулгаларың бедик денгелге организап болгаш ажылга контрольдү күштелдирери-биле районо эргекчилериниң өчтөттарың партиа райкомнарың бюраларыңа, райкуускомнарың хуралларыңа, облоноң Чөвүлелиңге ап, ылеретинген четпестериң узуткары дээш шийтирип хемчегилер алып херек.

Тыва областың IV партия конференциясының аяктынганы

Дуң, сентябрь 20-де Кызылдын Сталин аттыг культура бажынынга Тыва областың IV партия конференциясы аяктынган.
Конференцияны ВКП(б)-ниң Тыва область комитединиң секретари эш С. К. Тока аяктынган. Конференцияның ажылчы чоннар өөредип турары кичээлдердин 29 кижини сонгаан.

Конференцияның хүндүлүг президиумунга улустарың улуг башыңчысы, бүгү делегейде тайбыштык тудукчу Иосиф Виссарионович Сталинны баштадыр ВКП(б) Топ Комитединиң Политбюроунуң конференцияның киржикчилери улуг көдүрлүүшкүнүг, димиттиг адыш

часкаашкыны-биле чангыс эп-сеткилдиг сонгаан.

Оон соонда конференцияның хүн айтырың бадылааны болза:

1. 1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң беш дугаар беш чыл планының талазы-биле партианың XIX съездизиниң директиваларының дугайы (илеткелчи ВКП(б) Тыва область комитединиң секретари эш Н. Я. Дьяков).

2. Партияның өскерткен Уставының төлөвилелиниң дугайы (илеткелчи ВКП(б) Тыва область комитединиң секретари эш А. В. Анкудинов).

3. ВКП(б)-ниң Тыва область ко-

митединиң ажылының дугайында өчтөт (илеткелчи ВКП(б) Тыва область комитединиң секретари эш С. К. Тока).

4. ВКП(б) обкомунуң ревизия комиссиясының өчтөдү (илеткелчи ревизия комиссиясының даргазы эш А. И. Капунов).

5. ВКП(б)-ниң Тыва область комитединиң суугуру.

6. ВКП(б) обкомунуң ревизия комиссиязың суугуру.

7. ВКП(б)-ниң XIX съездизинге делегаттар суугуру.

Оон соонда конференцияның мандат комиссиязың болгаш секретариаты сонгаан.

Конференция бир дугаар хүнүңе 1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң беш дугаар беш чыл планының талазы-биле партианың XIX съездизиниң директиваларының дугайында база партианың өскерткен Уставының дугайында илеткелдерни дыңнаан болгаш ол айтырыларны чугаалажырың дооскан.

Оон соонда ВКП(б)-ниң Тыва область комитединиң ажылының дугайында өчтөтүң талазы-биле эш Токаның илеткелди дыңнаан.

Конференция бодунуң ажылың үргүлчүлүк турар.

ВКП(б)-ниң XIX съездизинге совет улус улуг чедишкиннерлиг ужуражып турар

Съездиниң материалдары-биле таныжып турар

ВКП(б)-ниң Эрзин райкому, партианың XIX съездизиниң материалдарың ажылчы чонга таныштыгары-биле пропагандистериниң тускай өөредилгезин организап, оларны чугула материалдар-биле чепселеп үндүрүң. Амгы үеде олар көдөз парторганизацияларың агитаторлары-биле кады чонун ортузунда калбак танылдыганы кидиң-не чорудуп турарлар.

Сентябрь 10-га чедир болган партианың II эге организацияларың болгаш 13 кезек черге хэй кижигиржикчилер калбак хуралдарга съездиниң директиваларың районнуң ажылчы чоннары улуг кичээнегити таныжып турган. Аңаа боттарың санаалдарың бербишаан, съездиге уткуштур чон, чаа улам бедикте хүлээлгелериң ап турар.

Башкы Сталинга чоруткан чагааны боттандырбышаан, «Кызыл сыйды», «Чаа орук» колхозтарың тараажылары күрүңе дужаар тараа планыңа районда мурун, сентябрь 1-де бүрүн күөсеткен. Ол хүлээлгени район ниитизи-биле хуусаа бетинде, сентябрь 10-да ажыр күөсеткен.

Хүлээлгезин күөседип турар

ТООРА-ХЕМ (Радио-биле). Тожу районнуң ажылчы чоннары ВКП(б)-ниң XIX съездизинге чедишкенин ужуражып дугайында алган хүлээлгелерин алдарлыг күөседип турарлар.

Районда «Май 1» колхоз план өзугаар бо чылын чуртталганың 12 бажыңнарың тудар тургаш ол планың күөсеткен, 10 бажыңың ажылдалга киргени.

Ол колхозтуң малчыны коммунист эш Шивит артельдин малың ак-сеткилди кадарып турар, ыңчангаш бо чылын малдың денгел чонгү эки болуп турар.

Районнуң Улетпүр комбинатының бызаачызы Сундуй кызымак ажылдап, бодунуң алган хүлээлгезин ыракта ажыр күөседип турар. Ол ышкаш ол комбинаттың дааранылга цехи база эки ажылдап турар.

Чолаачыларың белээ

Кызыл районда колхозтардан күрүңе складчың тараа сөөртүлгезинде ажылдап турар чамдык чолаачылар колхозчу шөлдериниң мураакчылары-биле бир дөмөй эрес шалыпкы ажылдап турар.

Кызылдың аптека эргелелиниң чолаачызы эш Сутурихин «ЗИС-150» деп машина-биле август 15-тен сентябрь 17-ге чедир Кызыл районнуң колхозтарыңдан тараа белеткел пунктузунче 130 тонна тарааны сөөртүп, 8300 тонна-километриң күөседип, 50 килограмм кывар чүлү камнап алган.

Облкуускомнуң чолаачызы эш Агюльков «ГАЗ-51» деп машина-биле август 20-ден сентябрь 17-ге чедир 100 тонна тарааны сөөртүп, 3 муң тонна-километриң күөседип, 430 килограмм кывар чүлү камнап алган.

Бо чолаачылар шаг-үни барымдаалавайн, үргүлчү ак-сеткилдиг ажылдап, сөөртүлгө үезинде тарааны чангыс-даа килограмм чидириң болдурбайн ажылдааңнар.

Кижиги назының узадыр дээш демисел

ВКП(б)-ниң XIX съездизиниң ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң беш чыл планының талазы-биле директиваларының төлөвилелдиге совет кижилериниң дугайында сталинчы сагыш салышың тодаргай көстүп турар. Ажылчы чоннуң материалдыг чаагай амдыралыңың моон солгааргы экижидилгези, улустуң каргы камгалалының хөгжүлдези ол төлөвиледө көрдүң.

Улустуң кадык камгалалының талазы-биле күрүңениң эң чугула сорулгаларың бирээзи болза, эрте кырыр чорук-биле болгаш кижиги назының узадыр дээш демисел болур.

Алдар сурагылы биолог И. И. Мечниковтуң ажылдарының ачызында кижигиниң назының узадыр талазы-биле шийчелел ажылы орус эртемге хамааржып турары билдиңгир болгай. Кырыр чорукту нерва талазы-биле павловчу ажылдалганы өзугаар өөренип көргүңүң хөгжүлдезиниң эң чугула базым болза, улуг физиолог И. П. Павловтуң өөреникчи, Сталинчы шаңалдыг леуреды М. К. Петрованың шийчелел ажылы болур.

Кырырының айтырылларың бүгү талазы-биле ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң Академиязының албан черлериниң системазында өөренип турар. Сталинчы шаңалдыг леуреды О. Б. Лепешинскай бодунуң ажылдап кылган теориязың өзугаар эрте кырыр чорук-биле демиселге соданың кошкак эзилдирилгезин!

Далай нефть уст-тывыжыңда

БАКУ. Далайда нефть казар черин нефть тывыжың улам ыңай хөгжүлдези көрүп турар беш чыл планының талазы-биле партианың XIX съездизиниң директиваларының төлөвилели далайың нефтьчилериң ажылдыг дайынчы программазы кылдыр көрүп, аңаа улуг көдүрлүүшкүнү-биле ужурашканнар. Далайың нефтьчилери станоючу ээлчегин чорудуп, бүдүрүлгениң чаа-чаа че-

Чер болгандан

ВКП(б)-ниң Улуг-Хем райкомунуң чоокта чаа болган бюрозунга райпромкомбинатта база «Кызыл тул» колхозта парторганизация секретарылары эштер Сорокин, Сундуй оларның партчырыдышкыңнарга белеткел талазы-биле информацияларын дыңнаан.

Райкомнуң бюрозундан 1952—53 чылдарда партия өөредилгезинге бүгү белеткелди экижидер хемчеглерин айыткан доктаалды хүлээп алган.

Тожу районнуң колхозтары бо чылын чаагай дужутту өстүрүп алганнар. «Совет Тыва» колхоз арбай культуразының га бүрүзүңден 14,5 центнерни, картофельди—100 центнерни, «Май бири» колхоз арбайдан—14, картофельди 73 центнерни алган.

Биң-Хем районда Ленин аттыг олхозтуң тудуг бригады (бригадир эш Чамзырай), партианың XIX съездизинге күш-ажылчы белек кылдыр чоокта чаа чуртталганың 5 бажыңнарың доозуп дужаганаңнар.

Мөңгүн-Тайга райсон килдизи (эргекчи эш Кеңил-оол) бо чылын үшкү кварталында чондан кирер окулга чыылдазың 114 хуу (оон илтиңден көдээ ажыл-агый үндүрүүн үрүн) күөсеткен.

Сентябрьниң 14, субботаның кезээнде Туран хоорайның коллективтеринден 5 бөлүк шефчилер үңгөн. «Кызыл сыйды», «Искра», «Победа», Кочетов аттыг колхозтарың дужудунге 300 кижиги бүдүн чартык хүн ажылдаан.

Тарлагда Ленин аттыг колхозка 140 кижиги барган. Редакция коллективни 11 кижиги дөрт машинага 12 тонна тарааны чүдүрүп, 2 муң снапту баглаан, а школа коллективни 1800 снапту баглаан.

Шагаан-Арыг МТС-тин комбайнерлары эштер Бюрбю, Бопдарев олар сезон үезинде 500—500 ганың дужудун ажаап алыр нормаларың 200 хуу кылдыр күөсеткен. Бо зра-зында эш Бопдарев 444 килограмм, эш Бюрбю 168 килограмм кывар чүлү камнап алган.

Колхозтуң хоочун малчыны

Ам алдан харга кирген коммунист эш Монгуш Хүргүл-оол Эвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң өшкү кадарчызы. Эш Хүргүл-оолдуң назы-хары улагы дөргөн-даа болза, эрткен кыжың колхозтуң элзэн хэй өшкүзүн эки ажаап кадаргаш, менди кыш ажырган. 215 өшкүден 218 аңайың бүрүн хүлээп алгаш, ам чаңгыс-даа чидирип чок менди өстүрүп турар.

Эш Хүргүл-оол бо чайың 500 пуд хире сигенини боду белеткээш, кыштаанда апарып алган. Кыжың өшкү кажалаар бир улуг кажаны дөрип септөл алган. Өшкүлериң кыжың, чайың оларың таарыштырар, ажыла-газың экижидер талазы-биле оң мергежилди улуг. Мал ажаарыңны арга-сүмезин анык кадарчыларга айтып берип турар.

Украин ССР. Житомир областың Новгород-Вольский хоорайның районунда Тельман аттыг колхоз чаа-чаа черлерин ажылдалга кирип ап турар. Борончюкск МТС-тин механизаторлары И. С. Калининче биле А. С. Гилевский 25 гектар колхоз шөлүнүң янзы-бүрү үнүштегити аштап арыглаан. Олар бойдушту чаартырыңды улуг планыңа боттарының салышыңың хүн-бүрү 300 хуу күөседип турар.

Чурукта: И. С. Калининче биле А. С. Гилевскийниң колхоз шөлүн ажылдалга кирип ажылдап турары.

Чуруу И. С. Святунин. СЭТА-ның прессклещези.

ВКП(б)-нің XIX съездизинге материалдарны ажилчы чоннар өөренип турар

Удуг-Хем

УЛУГ ТУДУГНУҢ УДУРТУКЧУ КҮЖҮ

1951—1952 жылдарда ССРЭ-нің хөгжүлдесинин беш дугаар беш чыл планынын талазы-биле партиянын XIX съездизинин директивалары болгаш база партиянын өскерткен Уставынын төлөвилелерин Удуг-Хем районун ажилчы чоннары, бүгү коммунистери политиктиг бедик көдүрүшкүн-биле деткип турарлар. Бо документтерин чугаалажып көрбей турар коллектив чок. Районун девисксэринде партиянын 33 организацияларынын хуралдары богулаан. Колхозчуларын, интеллигенциянын болгаш бугурутуелер ажилчыларынын 88 кезек черге хуралдары болуп эрткин.

Партиянын XIX съездизинге документтерин чугаалажып эрткин, ол хуралдарга бүгү чон идеялейлиг болгаш улуг сонургалды киришкен. Партия хуралдарына коммунистерин хей кезин, ажилчы чоннарын инти хуралдарынга 450 кижжи санал берген.

Бистин Төрөөн чуртувустун ажил агыйнын болгаш культуразынын улам ынай хөгжүлдесинге база чурттуу күчү-шаданын быжылгаларына чаа беш чыл планынын кайгамчыктыг улуг уюрдузалыг бо лурун шупту хуралдар демдөгезин. Маана колбаштыр туусту ажил агый, албан черлеринин боттарынын иштиги ажилдарын улам экижидеринин сорулгаларын болуп эрткин хуралдарын кижжикчилери тодаргай чугаалашканнар.

Партиянын өскерткен Уставынын төлөвилелин дугайын чугаалажырынга коммунистер оза сонургалдыг болгаш идеялейлиг киришкен.

— Партиянын өскерткен Уставы

нын төлөвилели болза, партияга сагалга-чурумнуң бедик негелдерин улам тодаргай айтыкпайдыр. Мында болза, коммунист кижи эдилеленин чайлап болбас чугула негелдерин сиңниккен. Партияга болгаш күрүненин чурумун шыгыы сагырын Устав төлөвилели коммунистерден чөптү-биле негеп турар. Мен маана катыжып, төлөвилели шупт деткип турарымны илеретим — деп Киров аттыг колхозтуу партия организациясынын секретари эш Намчал-оол чугаалаан.

Ол ышкаш «Свобода труда» колхозун партия организациясында секретари эш Натпиг-оол бодунун саналына мынча деп чугаалаан:— бистин коммунист партиявустың организаствыг принципин, ооң ишти демократиянын улам быжылгалы, шыгыырадып турар Уставтын бот төлөвилелин бистин колхозтуу партия организациясынын бүгү коммунистери деткип, дыка чүүлүнүп турарлар. Устав төлөвилелин негелдезин ээугаар бис бодуустун ажилымысты улам экижилеп ап база шыдаар бис.

Чер-черге болгулаан хуралдарга коммунистер боттарынын партия организацияларынын ажилдарында улуг чөптестерин база шүгүмчүлөп, ажилды улам экижидерин партия организацияларынын секретари-ларында, ВКП(б) райкомунун ажилдакчыларында негеп турганнар.

Партиянын өскерткен Уставына немелдер кириерин күзөөн коммунистер боттарынын саналдарын берип турганнар.

Ол саналдарны партиянын үстүкү органнырчыче дамчыткан.

Украинанын муруну чүгүнүн ховуларында болгаш Крымның соңгу кезинде тудуг ажилдары калбарып турар. Партиянын күзели-биле, улуг Сталинын күзели-биле ында Муруну-Украин болгаш Соңгу-Крым каналдарын тургузуп турар. Виш миллион ажыг гектар кандаашкынын черлерин суггарар болгаш сугландыра, оларын чөчөктөлүп турар садтар болгаш виноград үнер черлер кыдыр хуудулар арга ол тудуг доозулган соонда тургустанар.

Каховканын суг күжү-биле ажилдар электри станциясынын, Муруну-Украин болгаш Соңгу-Крым каналдарын турдуушкунунун дугайында чазактын төгүлүг доктаанынын үнгөн хүнүндө бээр эрткен ийи чылдарнын тургузунда тудугчуларнын хей мун кижилг коллективин улуг чедишкенин чедип алган.

Чуртталга бакчыларын, бугурулу черлерин, демир оруктуң кирер оруктарын болгаш автомобиль оруктарын каналдын уунда тудуу электри дамчыдылганын болгаш харылзанын шүгүмун тургузуп турар. Устүү-Ингулецкийде сугаттыг черлерин суггарыла системазы болгаш Симферополь районунда суггарыла системазы тургузырынын талазы-биле кол ажилдар калбарып турар. Суггарылган Алдыкы-Ингулецкий шөлүндө, а ошкыш Муруну-Украин каналдын башкы талакы участогуна кол ажилдар талазы-биле куженишкенин белеткелдерин чорудуп турар. Тудуг-монтаж ажилдарынын сес айлар планы ажыг күсетинген.

Тудугтуң удуртукчу болгаш башкаркы күжү партия организациясы болуп турар, оон хүрээлениле 760 коммунистер бар.

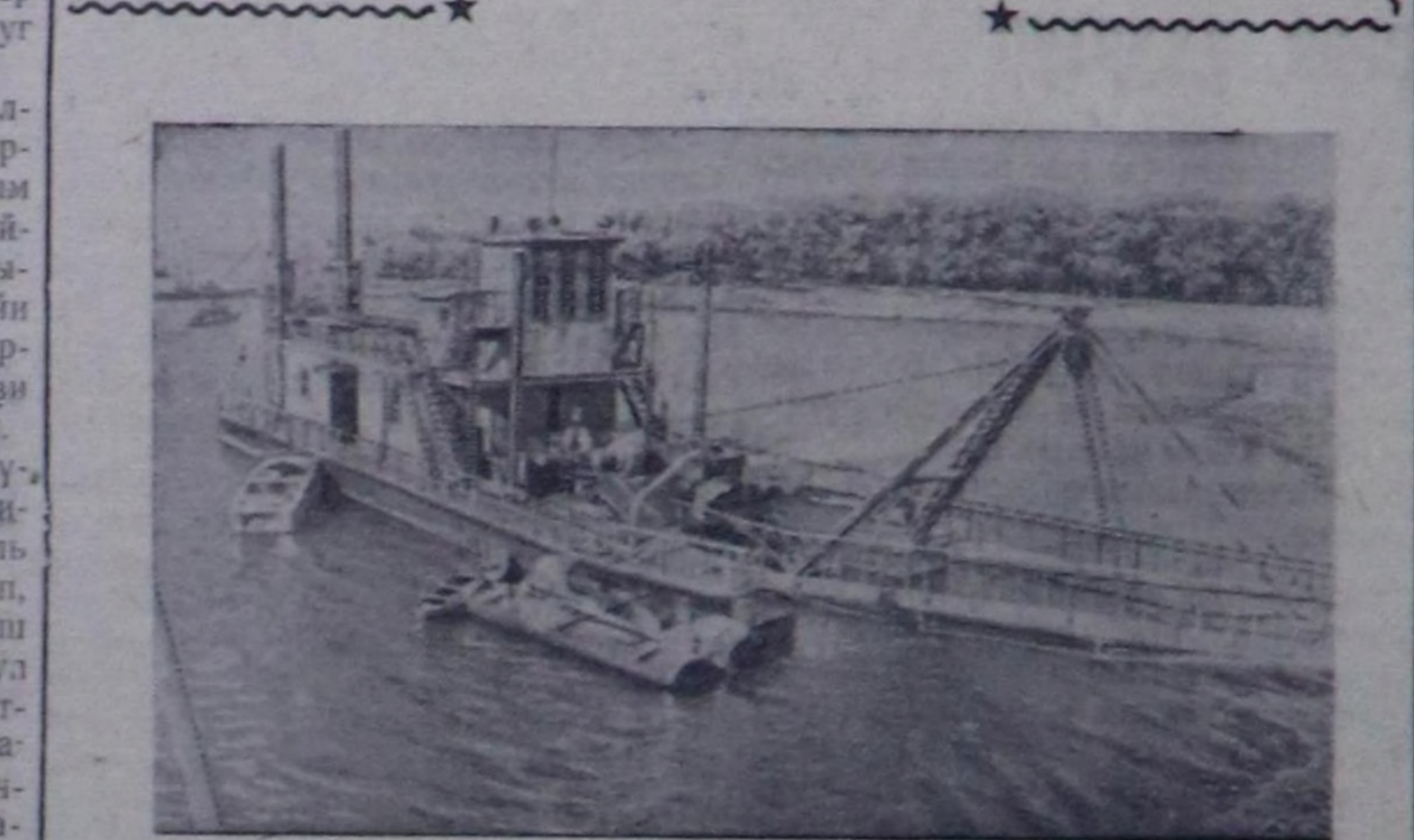
Украинанын КП(б) ТК-зынын бот чылдын февральда болган пленуму Каховканын суг күжү-биле ажилдар электри станциясынын болгаш Муруну-Украин каналдын тудугларында ажилдарын чоруп турарын чугаалажып көргөш, элган хей улуг чөптестерин барын илереткен болгаш оларын чайлап берип оруктарын айткан.

Пленумун шиптирин күсетилчээ, партия организациялары боттарынын ажилын дыка экижиткен. Партия организациялары сан талазы-биле өзүп, организа талазы-биле быжыккан.

Запороженин тудуг-монтаж эргелелин 2-ги участогуна партия организациясы (секретари стахановчу-дашчы эш Саонов) болза, материалдары камнаарынын неделя-хонок планнаашкынын ажилгаарынын талазы-биле, Запороженин тудугчуларын стахановчу дуржулганын непередир талазы-биле улуг ажилдарын чоруткан. Сөөлүг дөрт айларын тургузунда ук участок онаалганын дыка ажыг күсеткен, а июльда «Укрводстройга» бир дугаар чери чаалап алган.

Васильевскийнин тудуг-монтаж эргелелинин бир дугаар участогуна

«Днепр земде Каховканын суг күжү-биле ажилдар электри станциясынын, Муруну-украин каналдын, Соңгу-Крым каналдын тудуушкунунун дугайында база Украинанын муруну районнарын болгаш Крымнын соңгу районнарын черлерин суггарарынын дугайында» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин доктаал үндүргенинден бээр ийи чыл болганинга.

Каховканын суг бедиринин тудуунда. Канал казып турар болгаш Каховка ГЭС-тиң адаанын үстүкү чадамдын кылып турар № 23 «300—40» деп чер казар снаряд Чурру Ю. Лихуттын.

дөө, бульдозерчилер—Яненко алашкылар, Иохин, Орлов, скриперчилер—Забашта, Матвеево, дашчылар—Чебукин, Шени, Костюченко, бызачылар—Яровой, Обуховский, Ермократьев, штуркатурулар—Асеев, Ястребов болгаш өскерткен-даа.

Партия организациясынын эң чоок дузалакчылары комсомолчулар болуп турар. Тудугтун 68 комсомол эге организацияларында 2500 комсомолчулар бар. Олар коммунистер ышкаш база бугурулу оналгаларын чедишкенин кууспеди дээш демиселдин авангардында чоруп ораарлар. Он-он комсомол-ышактар бригадалары боттарынын социалистг хүлээлгелерин доктаамал ажыг күседип турарлар.

1952 чылдын ийи дугаар кварталында эң эки ажылы дээш Каменск болгаш Симферополь тудуг-монтаж эргелелдеринин анык механизаторларынын коллективтеринге ВЛКСМ ТК-нын шилчир Кызыл туктарын тывыскалар. 100 ажыг анык ажилчылар комсомол ТК-нын болгаш обкомнарын бижиктери-биле 35 кижжи—Министерствонун социалистг чарыштын тергинеринин демасктери-биле шаниатырганнар.

Каховканын суг күжү-биле ажилдар электри станциясынын, Муруну-Украин болгаш Соңгу-Крым каналдарын тудуушкунун дугайында совет чазактын доктаанынын ийи чыл болган ою болза, төгүлүг бодуушкун—коммунист партиянын XIX съездизинге белеткел-биле катышкан.

Ажилчылар, инженер-техниктиг ажилдакчылар болгаш элбак хаакчылар партиянын XIX съездизинге алдар болдурган стахановчу элчеге киргеш, совет улустун дугайында партиянын болгаш улуг Сталинын сагыш салышкыныга улгереши харынын бээр болгаш коммунист тургузуушкунунун хөзөөн боттарынын салышкыны кириер дээш кызымаккай ажилдап турарлар.

«Укрводстройун» коллектив чаа бедикте хүлээлгелерин алган. Партиянын XIX съездизинге чедир үшү кварталдын планын 110 куу күседип, чыл планын ноябрь 25-ке чедир доозар, съездизин ажитынар хүнүгө чедир 17 муң дөрбөлчөн метр кемчээлгиг чуртталга шөлүн ажилдап кирер, бир миллион кубометр кемчээлгиг чер ажилдары күседип болгаш 2.5 миллион рубльди камнап алыр деп ол коллектив шиптирилзэн. Украинанын муруну чүгүнүн болгаш Соңгу Крымнын кандаашкынын ховулары эгерттимес үнүш-дужүтүү край ажилдар чарып тургузар, дугайында сталинчы планы амдыралга бөтендир дээш «Укрводстройун» ажилчылары болгаш инженер-техниктиг ажилдакчылары бүгү-ле чүүлдерин кылырлар.

М. ШТЕФАН,
«Укрводстройун» политиканын начальниги.

Таңды

Таңды районун «Кызыл партия» колхозтун колхозчулары ССРЭ-нин хөгжүлдесинин беш дугаар беш чыл планынын талазы-биле партиянын XIX съездизинин директиваларынын төлөвилелин улуг сонургал-биле өөренип турар.

Колхозтун партия организациясы партиянын XIX съездизинге документтерин өөренирин календар планын чогаткан. Ону партия организациясынын хуралы бадылаан.

Хову болгаш тудуг ажилдарынын бригадаларында база мал ажилчы фермаларында агитатор-коммунистер съездизе материалдарын талазы-биле номчулгаларын, беседаларын кылып, илеткелдерин организаствып турарлар. Беш чыл планынын төлөвилелин өөренирин колхозтун ажил-чорудулазы-биле эки холбаштырып турар.

Колхозтун хову ажилында кирип турар комбайнлар ортузунга беш чыл планынын талазы-биле

седаларын агитаторлар Бобкова, Храмова, Ярыгина болгаш Корова олар кылгылааннар.

Беш чыл планын дугайында өскөдө материалдарын ында механизаторлар болгаш колхозчулар номчуп турарлар. Олар колхозтун күрүнө мурунуга тараа дугаар планын чогуур хуусаада күседип тургудерип дээш социалистг чарыштын бедикте хүлээлгелерин-биле ажилдап турар. Колхозчулар күрүнөгө хун-бүрөдө 40 тонна эки шынарды тараанын дужаарын хүлээген.

Малчынар мал кыштагладышкынынга белеткелди эки чорудуп турар.

Партиянын XIX съездизинге материалдарын колхозчуларга улам ханызы-биле таныштырар 23 агитаторлар чер-черде таарыштыр тургустууган.

С. ТУШКОВ.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

седаларын агитаторлар Бобкова, Храмова, Ярыгина болгаш Корова олар кылгылааннар.

Беш чыл планын дугайында өскөдө материалдарын ында механизаторлар болгаш колхозчулар номчуп турарлар. Олар колхозтун күрүнө мурунуга тараа дугаар планын чогуур хуусаада күседип тургудерип дээш социалистг чарыштын бедикте хүлээлгелерин-биле ажилдап турар. Колхозчулар күрүнөгө хун-бүрөдө 40 тонна эки шынарды тараанын дужаарын хүлээген.

Малчынар мал кыштагладышкынынга белеткелди эки чорудуп турар.

Партиянын XIX съездизинге материалдарын колхозчуларга улам ханызы-биле таныштырар 23 агитаторлар чер-черде таарыштыр тургустууган.

С. ТУШКОВ.

манча канчап-даа дөмейлешпес. Капиталистг күрүнелерин бюджеттин тургузуп турар кол үндезин чүве болза, ажилчылардан, албан хаакчылардан болгаш күш-ажылыч ителингениндан кирер үндүргүлөр болуп турар. Шап ол үндүргүлөр-биле эжелекчи дайыннарын белеткелгине болгаш чорудулазынга үнгөн чарыгдалдар, күрүнө аппаратын туруп тургузырынга үнгөн чарыгдалдар дугайынын турар. Ынчангаш, капиталистг чурттарын дайын шериг талазы-биле чарыгдалдар көвүдээн тудум-на чурттакчы чондан алып үндүргүнүн кемчээл оранжол улгудыр апар.

АКШ-тын бот чылгы бюджетинге 60 миллиард рубльди үндүргүлөп кирип алырын көргөн, ол болза, 1943 дайын чыгында чылдыгын үндүргүнүн кемчээлден үш каттаптан ажыг болуп турар. Боо-чөпекти дыка хөйүп бугуруп үндүрери, Кореяда чоруп турар ханын дайынны үргүлчүлери чаа-чаа чарыгдалдарын негеп турар болгаш олар оозун үндүргү чымдаллары-биле дуглап азын ораддажып турарлар. Президент Труман алды чылда президентилеп келгенин иштинде мурунда турган президентчилерин 50 чыл дургузунда чыш колгенин аракта хөй үндүргүнүн чурттакчы чондан чыгаш бюджетке кирген. Англияда, Францияда болгаш Барнын Германияда чурттакчы чондан капиталистерин ап турар үндүргүлөрүнүн кемчээл база дыка улгаткан, ол болза, империалистерин эжелекчи дайынын белеткээр дээш чорудуп турар кара сагыштыг политиказын көргүзүп турары ол.

ССРЭ-де үндүргү онаалдызын системасы болза, үндүргү төлөкчелеринин төлөгө талазы-биле болдунар аргаларын бүгү тала-биле көргенинд барымдаалар тургустууну турар. Ажилчы чонун өзүш ажыктып турар кээз үндүргү онаалдазынан шупт хосталып турар. Ажилчынар болгаш албан хаакчытарнын үндүрүн хуузунда ты-выштыг ажилдап турарлардан ыракта куду кемчээлге доктааткан.

Колхозчуларын көдөз ажил-агыт үндүргү хуу ажилдыг ажил-агытлардан ыракта куду. Колхозчуларын күш-хүннеринден тыпкан ашка талазы-биле болгаш натура талазы-биле оролгалары көдөз ажил-агыт үндүрүнүн онаалдазынга шупт хамаарышпас. Ол ышкаш шериг албанчыларын өг-бүдезинге, Ала-чурттуң дайынын фронтунга өлгөндерин өг-бүдезинге, кыраанарга болгаш күш-ажылыч инвалид болганарын өг-бүдезинге үндүргү төлөкчелерин талазы-биле шупт хосталгаларын болгаш улуг кемчээлгиг чигелдериин база көргүзөрин доктааткан.

ССРЭ-де үндүргү онаалдазынын кол сорудулазы болза, ажил-агыттын социалистг девирин быжылгаларына болгаш оон алдырларын өстүренине улганган. Бо талазы-биле бистин область дыка көсүк чыжек болуп турар. Чазактын тускай шиптири-биле бистин областын көшкүн болгаш чартык көшкүн ажилчы чоннарынга көдөз ажил-агыт үндүрүнүн төлөкчелерин талазы-биле шупт хосталгаларын чыгылаан кылырлар. Колхозчулары сууржун чуртталгаже шилчип турар колхозтар бот талазы-биле онаа чигелдериин база ап турар. Ол чурумун ээугаар бот чылын бистин областын 67 колхозтары бүрүн хосталганы алган болгаш өске колхозтар дыка улуг чигелдериин алганнар. Ол бүгү чигелдери болза, бистин областын колхозтарын организасын ажил-агыт талазы-биле быжылгаларын чыгылаан улгангып турар.

Социалистг чарыгдаларга хамаарышкан айтырларын чедишкенин шиптирлээрн көшкүн бол-

гаш чартык көшкүн арат ажил-агытларын сууржун чуртталгаже шилчиптеринден улуу-биле хамааржыр. Ол нуу Тыва автономнуг облакка улуу-биле хамааржыр совет чазак өөренип көргөн. Көшкүн болгаш чартык көшкүн ажил-агытлар сууржугаже шилчээш үш чыл болгуче көдөз ажил-агыт үндүрүнүн төлөкчелерин хостуг. Бистин область чүгө 1952 чылда сууржугаже шилчип турар дээш 897 муң рубльдин төлөкчелеринден арат ажил-агытларын хостоан.

Колхозчуларын күш-хүннеринге алып ашанын болгаш натуралы оролгаларына көдөз ажил-агыт үндүрүнүн төлөкчелерин болдурбас. Оон ынай бистин областа көдөз ажил-агыт үндүрүнүн төлөкчелерини шаниал хосталгаларын база кылып турар. Сиен тарылгаларына, сиен шөлдери, нарын болгаш чоон хендирлер, база дык тарылгазынга көдөз ажил-агыт үндүрүнүн онаалдазын чорутпас. Оон ынай кур болгаш курукан черлерин ажилдап кылаган шөлүндө үш чыл болгуче көдөз ажил-агыт үндүрүнүн онаалдазынга керек кырында тараан тараанын шөлү барымдаалаткынас, а ажил-агытга чедир план барымдааланыр. Планда ажыг тарытыганына үндүргү онаавас. Оон ынай бугурукчу мал ээлериинге база үндүргү онаавас. Көдөз ажил-агыт продуктуларын садыглааннан алдынан оролгаларга база ол талазы-биле хосталганы кылыр.

ССРЭ-де үндүргү ажилчы чонун амдыралына кандай-даа бергендешкенин болдурбас, ол чурттуң бугурукчу күштерин сайзырадырынга болгаш совет улустун чагай амдыралынын болгаш культуранын денелгенин бедирине бүрүн улгангы, чонун сонургалдары-биле дүгүлүп турар.

А. КАПАНОВ,
областын сан килдизинин эргелекчизи.

ССРЭ-де үндүрүг политиказы

Социалистг шиптелидин коммунизмге хөгжүлдесинге совет күрүненин тургузуучулары Ленин биле Сталинын тургусканы совет күрүненин сан-хө системасы эң чугула рольду ойноп турар. ССРЭ-де сан-хө системасы болза, коммунистг тургузуушкунун болгаш ажилчы чонун материалдыг база культурулу амдыралынын кол чугула чүүлдеринин бирээзи болур.

1952 чылда ССРЭ-нің Дээди Советинин бадылааны ССРЭ-нин бюджетин оролгалыг талазы-биле 509,9 миллиард рубльге, чарыгдалыг талазы 476,9 миллиард рубльге бадылаган болгаш чарыгдаларындан оролгалыг талазы 33 миллиард рубль хөй болуп турар, ону эрткин чылга дөмейлээрге бюджеттин оролгасы 41,9 миллиард, а чарыгдалы 35,6 миллиард ажил турарын көргүзүп турар.

Совет бюджеттин ашка-хөргөнги болза, улус ажил-агыттын болгаш культуразы, база коммунизмин материал-техниктиг базазычч капитал тудуушкунунын акшаландарына улгангып турар.

1952 чылда улус ажил-агыттын акшаландарында 180,4 миллиард рубльди көргөн болгаш капитал салышкынын болгаш капитал тудуушкунунын түнелди 143 миллиард рубль болуру болгаш оон ичинде 98,1 миллиард рубльди чырыдышкына, кадык камгаламын, социал камгаламын, социал хандырындага, хөй уруулу, ботголеге дуздалмачын көргүзөринге көрдүнген чугаалаара-ла совет бюджеттин өзүшкунунун дугайында маргыда чок хөречин көргүскөн ол болур. Ол хире хөй чарыгдалдарын улус ажил-агытын болгаш культура туруушкунун акшаландарында үндүрүп турган оран камгаладына

бюджеттин чүгө 23 хуузуң чарыгдаларын көргөн совет күрүненин тайгын тургузуучу политиказын бунуруну биле хөречилеп турар.

Совет Эвилелин составында кирип турар национал улустарын хөгжүлдесин дугайында сталинчы сагыш салышкынын хөречин Тыва областын бюджетинин өзүлүгүндө көрүп болур бис. 1945 чылда бистин областын бюжди 53 миллион рубль турган болза, ол 1952 чылда 125,5 миллион рубль чедир өскөн болгаш оон 76 хуузу социал-культурулуг кемчелерге барып турар.

Бюджеттен алдынан ашка хөреңгилерин шын ажылгап келгенин түнеленде Тыва областын экономиказы быжыккан болгаш ажилчы чоннарын культурулу денели беден. Областын көдөз ажил-агыттын социалистг ээуга чарыгдалар тургустунуп турар. Арат болгаш тарааны ажил-агытларын 80 ажыг хуузу колхозтарда катышкан. Колхозтарын болгаш совхозтарын бугурулулери бедик механизацияны ап турар болгаш көшкүн, база чартык көшкүн арат ажил-агытлар сууржун амдыралче хөйү-биле шилчип кирип турар аларга.

Областа улутунун чаа-чаа хөвдери тургустунган, механизациянын ачкыны-биле олар боттарынын ажилын экижилдип турарлар. Чонун культурулу денели база-ла кемчээл чок өскөн, ам чоноң 90 аз ул хуузу бижиткиг болган. Оон ангыда бистин областа эмилгенин, кадык камгаламын, культура-чырыдышкын албан черлеринин, школарынчы саны чыл келген тудум-на улам-на көвүлөп турар.

Социализм чуртунун бюджетин капиталыстг чурттарын бюджетинге канчап-даа дөмейлешпес онза маага-

дыг. Бисте бюджетке кирер оролгаларын 80 ажыг хуузу социалистг ажил-агытында чымдаларындан саарылга үндүргү хөвдөрдү кирип турар болгаш бугурулулери оролгаларындан үндүр саналгалардан кирип турар.

ССРЭ-де чурттакчы чонун үндүргүлөрүн бюджетке оролгалын кемчээл дыка өзөш, ылангыч 1952 чылдын бюджетинин кирилделеринин чүгө 9,3 хуузу чурттакчы чондан кирер үндүргүлөр болуп турар. Совет күрүнөде чурттакчы чонун үндүргү талазы-биле төлөгелери болза, оларын социалистг тургузуушкунга киржилгенин айтып турары ол болур. Үндүргүлөп кирген ашка-хөреңгилер болза, бүрүнү-биле ажил-агыт тургузуушкунуна барып турар, ыччангаш ол социалистг шиптелидин бугурукчу күштерин өстүренине, национал оролгалыг улгатырынга, кезинде кээп чурттакчы чонун материалдыг амдыралын экижидерине болгаш культурулу денелин бедилеге хөргөлгөнөр. Хамааты кижжи бодунун үндүргү талазы-биле төлөгезинден артык чигелдени күрүнөден ап турар.

1951 чылда ССРЭ хамаатыларындан кирер үндүргүлөрүн саны 48,4 миллиард рубль турла, ол-чылын социал-культурулу чарыгдаларга үнер кемчелерге көрүлгөсүн 128 миллиард рубль болуп турган. Ол болза, үндүргү төлөгезинден кирген түнсерден үш каттап хөй болганы ол. Бистин областа ол чылын чондан 15,5 муң рубльдин үндүргү чыгдынган турган болза, чонун социал-культурулу хандыргалазынга 91 миллион рубль үнгөн болгаш үндүргүлөрүн түнүндө 6 каттап хөй болган.

Капиталистг чурттарда байдал

капиталистг чурттарда байдал манча канчап-даа дөмейлешпес. Капиталистг күрүнелерин бюджеттин тургузуп турар кол үндезин чүве болза, ажилчылардан, албан хаакчылардан болгаш күш-ажылыч ителингениндан кирер үндүргүлөр болуп турар. Шап ол үндүргүлөр-биле эжелекчи дайыннарын белеткелгине болгаш чорудулазынга үнгөн чарыгдалдар, күрүнө аппаратын туруп тургузырынга үнгөн чарыгдалдар дугайынын турар. Ынчангаш, капиталистг чурттарын дайын шериг талазы-биле чарыгдалдар көвүдээн тудум-на чурттакчы чондан алып үндүргүнүн кемчээл оранжол улгудыр апар.

АКШ-тын бот чылгы бюджетинге 60 миллиард рубльди үндүргүлөп кирип алырын көргөн, ол болза, 1943 дайын чыгында чылдыгын үндүргүнүн кемчээлден үш каттаптан ажыг болуп турар. Боо-чөпекти дыка хөйүп бугуруп үндүрери, Кореяда чоруп турар ханын дайынны үргүлчүлери чаа-чаа чарыгдалдарын негеп турар болгаш олар оозун үндүргү чымдаллары-биле дуглап азын ораддажып турарлар. Президент Труман алды чылда президентилеп келгенин иштинде мурунда турган президентчилерин 50 чыл дургузунда чыш колгенин аракта хөй үндүргүнүн чурттакчы чондан чыгаш бюджетке кирген. Англияда, Францияда болгаш Барнын Германияда чурттакчы чондан капиталистерин ап турар үндүргүлөрүнүн кемчээл база дыка улгаткан, ол болза, империалистерин эжелекчи дайынын белеткээр дээш чорудуп турар кара сагыштыг политиказын көргүзүп турары ол.

ССРЭ-де үндүргү онаалдызын системасы болза, үндүргү төлөкчелеринин төлөгө талазы-биле болдунар аргаларын бүгү тала-биле көргенинд барымдаалар тургустууну турар. Ажилчы чонун өзүш ажыктып турар кээз үндүргү онаалдазынан шупт хосталып турар. Ажилчынар болгаш албан хаакчытарнын үндүрүн хуузунда ты-выштыг ажилдап турарлардан ыракта куду кемчээлге доктааткан.

Колхозчуларын көдөз ажил-агыт үндүргү хуу ажилдыг ажил-агытлардан ыракта куду. Колхозчуларын күш-хүннеринден тыпкан ашка талазы-биле болгаш натура талазы-биле оролгалары көдөз ажил-агыт үндүрүнүн онаалдазынга шупт хамаарышпас. Ол ышкаш шериг албанчыларын өг-бүдезинге, Ала-чурттуң дайынын фронтунга өлгөндерин өг-бүдезинге, кыраанарга болгаш күш-ажылыч инвалид болганарын өг-бүдезинге үндүргү төлөкчелерин талазы-биле шупт хосталгаларын болгаш улуг кемчээлгиг чигелдериин база көргүзөрин доктааткан.

ССРЭ-де үндүргү онаалдазынын кол сорудулазы болза, ажил-агыттын социалистг девирин быжылгаларына болгаш оон алдырларын өстүренине улганган. Бо талазы-биле бистин область дыка көсүк чыжек болуп турар. Чазактын тускай шиптири-биле бистин областын көшкүн болгаш чартык көшкүн ажилчы чоннарынга көдөз ажил-агыт үндүрүнүн төлөкчелерин талазы-биле шупт хосталгаларын чыгылаан кылырлар. Колхозчулары сууржун чуртталгаже шилчип турар колхозтар бот талазы-биле онаа чигелдериин база ап турар. Ол чурумун ээугаар бот чылын бистин областын 67 колхозтары бүрүн хосталганы алган болгаш өске колхозтар дыка улуг чигелдериин алганнар. Ол бүгү чигелдери болза, бистин областын колхозтарын организасын ажил-агыт талазы-биле быжылгаларын чыгылаан улгангып турар.

Социалистг чарыгдаларга хамаарышкан айтырларын чедишкенин шиптирлээрн көшкүн бол-

СТАЛИНЧЫ ШАННАЛДЫН ЛАУРЕАТТАРЫНЫҢ АЖЫЛДАРЫ

ЧАШ УРУГНУН ДЭЭДИ НЕРВИ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫ

Улуг орус физиолог Иван Петрович Павлов чарлык чыч мурунда дээди нерви ажил-чорудулгазын дугайында физиологияга болгаш медицинага чаа үени тургускан бодунуң өөрелигин үндөзүнүн салган. Эртемин төөгүзүндө эң-е баштай билишкенинч нарн адыры—дирг амьтаннардын болгаш кижиниң психиктиг ажил-чорудулгазы ынчангаш эртем-бойдуусу материаллиг үндөзүни алган.

Шыныч объективтиг метод-биле И. П. Павлов бисти долгандыр турар чүүлдерниң саълдарына организминң хөдөлишкенинң дээди нерви механизминин шийчилеп тыпкан. Ол нерви ажил-чорудулгазын чаа, бедик хевир—баш мээнин картына тургустунуп турар условиелги (хамаарылгалы) рефлексилерни (медээлээшкиннерин) ажыткан.

Условиелги рефлексилер азы түр хырааларга условиелги эвес, хэй санныг эвес, түртүнгөн рефлексилерниң (ижин-шөйтүндүнүң, камгалактын, полодой болгаш, өске-даа рефлексилерниң) суурунга үндөзлөнүп тургустунган, ийи кол болушкунуңар болур хөдөлишкенин болгаш моондуктагы тышкыны дамчытыр илдеринин турар. Баш мээнин картына тывылдышаан, ол болушкунуңар бот-боттары каянда эдержиң чоруур болгаш олар чангыс-ай нерви реакциязынң ийи талалары болур.

Павловтун шыныч идеялары болза, психологияны, педагогиканы, ылангыя медицинаны эртем-бойдуусу үндөзүн болган.

Дээди нерви ажил-чорудулгазын дугайында өөредиг болза, И. П. Павловтун гениальдыг удурутулгазы биле хэй санныг шкколазы—Быков, Сперанский, Иванов-Смоленский, Красногорский, Успенчук болгаш өскелериниң-даа күженишкенин, кызымак эртемин төөгүзүңгө көстүп көрбээн коллективтиг күш-ажылының түнели болган.

Павловтун шкколанын чашынаачык төлөзүн болза, Павловтун шаандан тура шыныч өөренкичлеринин бирээзи—ССРЭ-ниң медицина эртемниин Академиязынын чингис кижигүнү, профессор Николай Иванович Красногорский болур. Анык эмчи тургаш-ла, ол гениальдыг орус физиологтун лабораториязыга ажыдап эгелээ. 1910 чылда Красногорский дээди нерви ажил-чорудулгазын физиологиянын болгаш паталогиянын дугайында Павловтун өөрелигин оң майгы хөгжүлдээниге канчаар-даа аажок чугула рольду ойнап, улуг шийчиледиң чоруткан. Мээ борбактарынң кандыг-бир одаанга (кезээниг) тыптыр моондуктуг болушкун экаар артып калбас, а мээнин бүгү-картына чырыктылаңып неперээр, а оң соонда үнгөн одаанга база катап бөлүдгүлөр деп кайгамчык фактыны ол тургускан.

Эртемин мурунго Красногорскийнин база оон-даа улуг бир алдара-хавыязы болза, чаш уругнун бажыны мээнин объективтиг, физиологтуг метод-биле өөриниң болур деп фактыны тургусканында. Бо улаанышкын талазы-биле эртемдөөнүн шийчилелдеринин көргүскөни болза, психиктиг ажил-чорудулганың кол физиологтуг механизмин бо-луп турар условиелги рефлексиниң; принципин кижиге база-ла херег-леп болурунда. Оон-биле «чаш уруг-да угаан бар» дээр дугайында идеалистиг психологиянын төлөөлүкчелеринин үр-түгнел саяткалынга база бир согугну таварыштырган. Уругларнычара шугуагынын условиелги рефлексилерин өөриниңге тускай херекседди тургускаш, Красногорский уругларныч яны-бурү назынын үелеринде чаш уругнун дээди нерви ажил-чорудулгазына дика хэй өртектиг дилеп тывышкыннарны кылган.

Баштайгы неделяларда болгаш айларда чаш уругга условиелги рефлексилерин тургустуулары эвээш болур: яны-бурү ачыгызынышкыннар оон ам-даа кошкак кудуладыр, ол болза, үр физиологтуг уйгунуң чаа даагыны болур. Оон дараазындагы айларда, кажан чаш уругнун серек үелери узай бергенде, а даштыкы ачыгызынышкынарга баш мээнин шыдамчкык чоруу улады бергенде, уругда условиелги рефлексилерин тыптырына эпти байдал чиди-биле көдүртүр. Бир харныч төнчүзүндө болгаш ылангыя ийи хар да яны-бурү ачыгызынышкыннар-га болгаш сөс өөренип бүгү-ле чаа-чаа условиелги рефлексилерин дүргөн тыптыр тургустуулары демдег-летиниң турар.

Уругларныч чугазы тыптырынын үезин шийчилээш, ындыг байдал условиелги рефлексилерниң тургустууларынын принципин-биле хевирлетиниң тургустууларын Красногорский көргүскөн. Бо талазы-биле дикри амьтаннардан кижиниң ылгалы болза, кижиге бүгү-ле тыптып турар условиелги рефлексилер эң-е яны-бурү ачыгызынышкынарга үнели бээр, олар кандыг-бир чүүлдүн азы болушкунуң утка шынарын көргүзүп турар тускай сөс демдеглээшкенин-биле илдеретинип турар. Ол болза—кажан условиелги рефлексилер сөске эвес, а шуут даштыкы долгандыр турар чүүлдерден кирип турар яны-бурү ачыгызынышкынарга, чижээлээрге, үн, чырык, чыт болгаш оон-даа өске тургустунар. Кижиге-даа, дикри амьтаннарда-да бар бирги медээлээшкин системазын аңгылай Павловтун ийиги медээлээшкин системазы деп адаан чүвез ол.

Чаш уругнун сөстери баштай улуг кижилерниң чугаалаан сөстери өттүндүр алдарындан укталып тургустунар. Ынчангаш слогтарны болгаш сөстериң сайзыралы оларны-биле чүвेलерин аразында условиелги харылзааларны тургустуунга-биле харылзаштыр болур. Чаш уругнун сөстери слогтардан хевирлетинип тургустуулары, слогтун үнериниң адатынып турарында камааржыры солуп болуп турар. Баштайгы ээлчегде үн талазы-биле эне-диньки слогту чугаалаарыга ол өөренер.

Профессор Красногорский ону хэй чиктерге тодаргайлап көргүскөн. Чижээлээрге, чаш уруг улуг кижилерден «молоко» («сүт») деп сөстү дыннаан. Ол сөстү шийчээлдеп албышаан, ол эң баштай оон диньки үнүгү слогту «мо» деп үнерини, ону көөрүнүң ачыгызынышкыны сут-тун хевирин өңү-биле холбаштыргаш чугаалаар, оон соонда анза ийиги, эң күштүг үн слогту «ко» деп үнерини, сөстү «моко» деп илдерет-пашаан катыштырар, адактын соонда «ло» деп кошкак слогту, «молоко» деп чугаалаашышаан, немээр. Чүгө оон соонда чаш уруг яны-бурү слогтарын дараалашты шыны-биле чугаалаарына өөренер болган.

Эш Сталин бодунуң «Марксизм болгаш дил эртемнин айтырылганы» деп гениальдыг ажылынга «... словарь составының бодун алдыр-га, ам-даа дыл болбайн турар,—ол эки-ле дээрге, дылга тудуг материал болуп турар. Ынчалаа-даа кажан дылдың словар составы сөстериң өскелеринин дүрүмнериң болгаш домактарга сөстериң катыжарынын дүрүмнерин тодаралып турар, ындыг байдал-биле дылга туруш, укталыг характерни берип турар грамматикалык эргезинге киреш, коңчуг улуг укур-утканы алыр»—деп айткан. Бо өөредиг чугааны сайзыралың болушкунуң чашынаачык кылдыр илдерип турар болгаш ийиги медээлээшкин системазынын хөгжүлдээниң айманда эртемниң дилеп тавышынынын кол оруун айтп турар. Профессор Красногорскийнин шийчилелдеринин көргүскөни болза, уругларныч чугаа ажил-чорудулгазын боттандырар арга амыдалыңын баштайгы чылдың төнчүзүндө, ылангыя ийиги чылын дургустунда коңчуг күштүг өзүп турар. Ийи дугаар чылдык дургустунда чаш уругга сөстериң өскелериниң-биле база оларныч кыска фразтар болуп турары-биле кады, чугааның грамматиктиг тургузуу сайзырап эгелээри, эш Сталинниң укталыг чугааның боттарына-га дылдың грамматиказын чугула укур-дузанын дугайында айтп турарына хамаарыштырары онза чугула.

Красногорский бодунуң көрүлдө-ринге үндөзлөш, практиктиг укур-дузалыг эң ажыктыг түнелидиг кылган, чыл диге, уругларга шың чугаа хевирлетинип тургустунуң дээш, уруглар боттарынын ийин чызын-да эгелээш, улуг кижилерден байл-лак словарь составыг, грамматика талазы-биле шың тургустунган чугааны дыннаар укурлуг.

Уруглар ченин четчири санны-биле кивес, оларныч ченинуң хөвүү кудулаан турарын ада-илер болгаш эмчилер эвээш эвес көргөн. Ындыг уругларныч условиелги эвес болгаш условиелги рефлексилерни өөрини көргөш, Красногорский чен чир чорукту кудуладырын болду-руп турар яны-бурү чылдааннар-ны илдереткен. Оларныч бирээзи болза, чил турар ченин өтүрүп шыг-дарына эргежок чугула хемчээлдиг чарааларны чараа ылгал үндүрер бестер четпес үндүрүп турарында болган. Уругларга ченин шың сор-тун шилип алыр болгаш ол ченин уруг чирде бичилеп, сит-биле кады ижеринге өөредип болза эки деп көргүскөн. Түнелинде уругларныч чен чир ижжир, чогуур хемчээш чир апар болган.

Уругларныч чемге хөвүү чок апар чоруунуң тыптыгы, ченини-лөг төвүңдү хөдөлдиркичи чоруун кудуладыр чангыс-ай чен чүгү болур. Ченин режимин эскертп, яны-бурү ченин бээрге уруглар до-раан-на чен кичсей бээр.

Чеменир хөвн чидер чорук, уругнун организмде хлор эвээжей бер-генинден болгаш кодула дус кисло-тазынын эвээжеп кудулаанында, база ол ылкаш чемениринин хөв-нүң өскүдүп турар кодуңуң «аш-кызырлышкынары» деп адам ту-рар чүүлүң четпес ажылындан бо-луп турар. Профессор Красногор-скийнин көрүлдөлеринин тодаргай-лааны болза, аш-чөмгө четчири санын дусту немер тургаш, уругнун чемениринин мурнунда 1 шак бу-рунгаар кодуңуң «аш кызырлыш-кыны» күштөлдөрү-биле дус хо-дуктуг сугну ижиртип тургаш, уругнун чеменир хөвнтин дүргөн катап тургузуп болур болган.

Уруглар чеменир үезинин ара-зында чигир, конфеталар азы шоко-лад чип тургаш, чеменир хөвнүн чидирип база болур. Уруглар хэй чигир чиптерге оларныч чен кичсе-дир аргалың кудуладыр болгаш четчири санныч чараа үндүреринге саат болур.

Дээди нерви ажил-чорудулгазын дугайында Павловтун өөредий-биле алдыр, даштыкы чүүлдерден мээге кирип турар ачыгызыныш-кынары кошкак болгаш ортумак күштери, оларныч күжү-биле хөдө-лдиркичи чорудулганы күштөлдө-ниң хевирин-биле нервилик харыс реакциязын тывылдырар. Ынчалаа-да бир эвес ачыгызынышкынар хөвүн эрттир күштүг болур болза, мээ оларга хөдөлишкни-биле эвес, а моондуктаашкыны-биле харылаар.

Төп нерви системазына тыптыр эмин эрттир күштүг ачыгызыныш-кыны баш мээниңге моондуктаашкы-ныг байдалды болдулар аргалыг, ол чеменинге төвүңгө база-ла не-перээр болгаш оң хөдөлдиркичи чо-руун кудуладыр. Ол байдал улуг кижилерниң уругга хамаарылгазы-ны характеринге чугула рольду ой-наар. Уругну албадал тургаш чен-герер дээш, ада-илер ону алгы-кышкы-биле коргударын болдуруп тургулары эвээш эвес. Ол чорук-тар уругларныч мээниңге эмин эр-тир күштүг ачыгызынышкынары болдулар. Ындыг чорук чеменинге төвтеринге моондуктаашкыны бс-дулар болгаш чеменир хөвнүн улам кудуладыр тиниелге чидер.

Профессор Красногорскийниң биз-жэни, уругларныч чеменир хөвнүн урелишкенинниң бүгү хевир-лери бүрүнү-биле чайлатынган ту-руп болур. Тодаргай таварыла бү-рүзүңге чеменир хөвнүн кудула-нынын азы шуут чок болганын чылдаган илдериди херек. Чемени-лге хурумун эскертири, нерви си-стемазын оожуктурууна таарым-чалыг байдалларны тургузар бол-гаш шың кижизидилге хемчеглери уругнун чеменир хөвнүн катап тур-гузар.

Уруглар аарыларының — рахи-тин; аш-чөмгү чир чорук урелиш-кенинниң, мээ картынын ажил-чорудулгазын урелишкенинниң болгаш бестериниң иштык ажылы-ны функциязын хажыг бергенин чиле үзүндө дээди нерви ажил-чорудулгазын яны-бурү азыр-гыг урелишкенин өөренириңге холбаштырган Н. И. Красногорскийнин ажылары медицинага шыныч практиктиг укур-дузалыг болуп турар.

Төп нерви системазын күжени-шкенин көдүрүп турар боостаа безиниң ажил-чорудулгазы чаш уругнун хөгжүп турар дээди нерви ажил-чорудулгазына чугула саъл-дарың чидирип турар. Бестиг чет-пес хөгжээндө тургустунуп турар условиелги рефлексилерин ол кош-как илдерид болгаш быжыг эвес болур. Төп нерви системазын моондуктаашкыны функциясы база-ла кошкы бээр. Н. И. Красногор-скийниң физиологтуг шийчилелдер-иниң болгаш клиниктиг көрүлдө-леринин тодаргайлааны болза, бо тавары-ылгада тироксина—боостаа безиниң үндүрүп чоруур нотдуг бүдүмели күштүг эки эмнээшкни бооп болур.

Чаш уругнун нерви ажил-чорудулгазынын талазы-биле профессор Красногорскийнин шийчилелдери педагогиканың мурунго, ылангыя медицинаны, тодаргайларга уруг-лар аарыларының дугайында эрте-мин мурунго улуг сорулгаларны ажилдып турар. Олар уруглар эмч-илеринин эртем болгаш практиктиг ажылына бодунуң ажылаңын бол-ган оон ынайгы хөгжүлдээш тыва-ры чугаажок.

Профессор Н. И. Красногорский-нин ажылы бо чылын бедик шаңчал-биле—Сталинчы шанналдың бирги чегези-биле демдеглетинген. Ол үнелээшкн, алдарлыг хүн — И. П. Павловтун условиелги рефлексилер дугайында өөрединиң 50 чыл ою-биле таваржы берген. Павловтун өөредин совет эртемденер үрүл-чүлөп, улам ынай хөгжүдүп турар.

Профессор С. Д. КАМИНСКИЙ.

Мал өстүреринин планы күүсетинген

Өвүр район ниитизи-биле база районунуң бүгү колхозтары 1952 чылда мал бажы өстүрериниң планын малдын тус-тус түзүн аайы-биле ажыр күүсеткен. Колхоз бүүрүзү малдын чаш төлти камгалап алыры база эки күүсеткен.

Колхозтарныч малчыннары боду-нун хулээлгезин кызымаккай күү-седип, колхоз баштаар черлеринин, колхозчуларныч идегелин алдыр-гы-биле күүсеткенер. Эң ылан-гыяда «Кызыл туң» колхозта чыл-гычы С. Лопсан бодунуң маллаан чылгызындан төртүнгөн 29 кулун-нары, хойжу О. Шырап төрөөн 94 хойдан 96 хураганинары дорук-туруп турар.

«Совет Тываның 5 чыл ою» кол-хозта чылгычы Холажык төрөөн 88 бедерден 88 кулуннары, хойжу Чанчываа 103 хойлардан 127 хура-ганинары камгалап ап, колхозтун мурнакчы малчыннары болуп турар.

«Торгалыг» колхозта малчын эш-тер Шаннаан-оол, Сундуй, Күсөл-оол, Оюнай болгаш «Коммунизмче орук» колхозта эш Шараат болгаш өске-даа малчыннар боттарының хулээлгезинге эки харысагалдыг бол-луп, малдын чаш төлти эки денгел-диг кылдыр доруктуруп турар.

Районунуң колхозтарынин баштаар черлери болгаш ынаа партия эге ор-ганизациялары ниитилештирген мал-ды баш санын өстүреринин планыг долдуур болгаш ажыр күүседирме-кулуг кичээңгө салып, малчыннар-нын ортузунга мал ажылына мер-гежалды улгаттарынын талазы-биле ажылды эки организастан тур-ган.

Колхозчу малчыннар болгаш кол-хоз баштаар черлери малдын кыш-кы үезде турар кажааларын септээр-инге, чаа кажааларны тудуп тур-гарынче улуг кичээңгейни салып, улуг Сталинга чорутка чагаала мал бажын өстүрериниң талазы-биле хулээлгени улам ажыр күүседир дээш ажылдап турар.

М. ЧУЛДУМ.

Колхозтун иергежилдиг чолаачызы

Комсомолчу Шипунов чоотка чаа чолаачыларың уш ай курузун эки түндөлдүрг досоокан. Чолаачы эр-темин алгаш, бодунуң колхозу—Кы-зылдың «Чербиде» ажылдай берген. Техниктиг билини улам бедити-шаан, анык чолаачы биче эвес че-дидишкенини практика кырынга көргүзүп турар.

Тракторларныч кызар-чаар чүүл-дерин үзүлчөк чок хандырбышаан, дүжүт алышкынынын үезинде кү-рүңгө 420 центнер тарааны сөөртүп дужааган. Бо аразында оң машин-назы чангыс-даа урелишкениге та-варышшаан.

Ажыл-ишке кызымак, олашкың хулээлгезинге ак-сеткилдиг анык чолаачы Шипуновтун мергежилдиг күш-ажылын колхоз баштаар чери болгаш колхозчулар үнелеп турар.

А. МАРТСАЙ.

Садыг анылын чурумчудар

Чөөн-Хемчик районун Иймедө районун садыг салдыры бар, ол садыгыңы Сат Чулдүк эргелекчилээ-ден бээр 4 ай чедип турар.

Сөөлгү үезинде эш Чулдүк боду-нун ажылына харысалга чокта-нып, конун ортузунга культурулу совет садыгыңы калбартырынын улуу, харын садыгыңы ажалын баксыра-дып, арагаа хандыр, күш-ажыл-дын сагылга-чурумун үрээр чорук-тары көвүдөп, дүжүт ажаал алыш-кынынын үезинде колхозчу шөлдер-де чай чок ажылдап турар колхоз-чуларны бар турар чугула херег-ледди барааннары шай, талкы, от бол-гаш өске-даа чүүлдер-биле окта хандырбай турар.

Колхозчулар садыгга келирге эш Чулдүк үрүлчү ээрик, бодунуң бажы-нында удуп чыдар ийикпе, азы арагалаан турар чоруктары дика хөй. Оон уламындан колхозчулар чүгүла херегледди барааннарың сатып алыры-биле ырак черлерде садыгларже чоруу, ажылдын алдың өртектиг шаг-үезин эрттирер укурта таваржып турар.

Иймедө садыг эргелекчилеринин үрүлчү халажыр чоруу райдо баш-таар черинден садыг ажылдакчыла-рына кайы-хамаан чок таварышкан кижилериң хүлээп ап турарында.

В. МОңГУШ.

Орус музыканың непередикчииз

(Петербург консерваториязынын үндөзлитингенинден бээр 90 чыл болганынга)

1952 чылдың сентябрь 20-де орус-тун эң баштайгы консерваториязы-нын ажынганындан бээр 90 чыл болганы демдеглетинип турар. Ол болза, орус музыканың дээди өөрдигезинин чери болгаш Россияга музыка өөрдигезин непередирине гле уланган өөрдиге чери болур. Музыка өөрдигезинин композитор-лар-биле харылзаасы болза, орус-тун муриякчы музыка культуразы-ның оза хевирлеринин бирээзи бо-лур. Сурагыл улуг композиторлар Глинка, Даргомыжский болгаш Мус-сооргский олар орус ыраажыларын, музыканттарын, композиторлар-ның кижизидикчилери болуп чо-рааннар.

Композитор Серов болза, Россия-га музыка культуразын хөгжүд-дээр улуг ажылды кылып чораван. Ол ишкеш композитор Балакирев М. А. болза, чүгө талантлыг му-зыкант болурудун аңгыда «күчлүг бөдүктү» организаастарына болгаш тургустурунгу улуг күштү салып чо-раван, ол ынчаардагы анык компо-зититорлар Римский-Корсаковтун, Бо-родинин, Мусоргскийнин болгаш өскелериниң-даа өөрдигезин удурут-тунган. Аңаа талантлыг баш-кылар Антон биле Николай Рубинш-тейн ачыккылар база ажылдап тур-ганнар. Ук консерваторияны тургу-зарын эгелээринин бирээзи алдар-лыг пианист болгаш композитор Антон Рубинштейн болур, ол сөө-лүндө келгеш Петербург консерва-ториязынын директору болу берген.

Консерваториянын эң баштайгы уставын чогадырынга Антон Ру-бинштейн аңгыда В. Одоевский, А. Даргомыжский болгаш Д. Стасов олар база киришкенер. 1862 чылда тургустунган Петербург консерва-ториязы бодунуң ажылы эгелээш до-раан-на Россиянын эң дээр музыка-кышкы күштерин бодунуң мөөнөп шыдаан. Консерваторияны эң баш-тай дооканнарың аразында улуг композитор П. И. Чайковский база бар. 1871 чылда Петербург кон-серваториязынын профессоруга Рим-ский-Корсаков база ажылдап эгелей берген. Консерваторияга кел-ирде ол анык болгаш дуржулгазы эвээш башкы турган, ынчалаажок өскелерин өөретишшаан, ол боду кы-зымак-биле өөренип турган. Ол ду-гайында Римский-Корсаковтун биз-жэни болза, «консерваториянын профессоруга ажылдап киреш, оң дээр өөреникчилеринин бирээзи бо-лур берген мен, чүге дээр, ол мээзэ эң үнелиг чуулдерин берген». Лени-н дугайында консерваторияны улуг Ком-позитор Римский-Корсаковтун өөр-еникчилери композиторлар А. Глазу-нов, А. Аренский, М. Гнесин, М. Штейнберг, Т. Асафьев болгаш өске-даа шыларгангай музыканта-лар ажылдап турганнар.

Л. ДМИТРИЕВ.

Аргель Уставының чөрүкчүзүн илередир

Барың-Хемчик районун Кара-Хөл сумузунда Молотов аттыг кө-дээ ажил-агы артелиниң кижигүнү коммунист Амыр-Саттын эрге-ду-жаалы-даа хөй-ле. Ол суму Советини депутат, колхозта партия эге организаациязынын бюро кижигүнү, шээр мал фермазынын эргелекчизи. Ындыг хөй-ниитинин чоң хүндүд-дур-лаа, оң үлөгөр-лаа алыр алар болгай.

Ынчалаа-даа, Амыр-Сат «дарга-да» четпестер дика хөй. Чүл диге, эртен чылын кыжын партия ор-ганизаациянын секретари тургаш, колхозка арай деп хөвн чоок кир-ган. Ол кирде, коллективтиг ажил-агынын сталинчы Уставын кара өш-биле үрөп, 1 бени адазы Күсүн-ээрге, молдуралыг, бызаалыг инек-ти акызы Сандыкка апарып чажы-рып кааш кирген. «Улегерлер дар-гыны» «улегер-биле» кожазы Содан колхозка кирдеди 1 инекти, 2 бол-дурганы төрүл-төредилерин бол-гаш таныш-көрүштерин аалды-рынга апарып каан. Ол ышкын я-варь чизинде 7—8 баш чаш мал-ды чизеге кирбээр.

Амыр-Сат боду колхозка кирип ала-даа, адазы болгаш акызын дедир сургап, мал чажырап одак кылып алганындан олар ам-даа хуу ажылдыглар. Эргим «дарганы» бо

Римский-Корсаковтун адын кала-галаан Ленинградтың консервато-риязын бистиги чуртувустун музыка уран-чүтлүнүн хөгжүлдээниге улуг алдар хавыялыг болуп турар. Ол консерваторияны алдар хавыязын совет чазак бедиди-биле үнелээш, оон 75 чыл болганыга Ленинград кон-серваториязын Ленин ордени-биле шааннаан.

Ленин орденниң Ленинград кон-серваториязы бодунуң 90 чыл бол-ган хүнүн совет улустун ажил-агы болгаш политик талазы-биле улуг көдүрүлүшкүнүң үезинде демдег-лет эрттирип турар. Ленин—Сталин-ның партизаның болур деп турар XIX-ку съездинде чедишикниң укуражыр дээш уран-чүтл талазы-биле кайгамчыктыг белектерни кон-серватория белектер турар.

Ук консерватория дика хөй кай-гамчыктыг музыканттары болгаш композиторлары, ыраажыларны болгаш дирижорларны, пианистерни болгаш скрипачтарны белектер үндүргөн. Консерваторияның чаа-нда тускай өөрдиге черлерин база тургускаш. Ында уругларның 10 чылда өөренип музыка шкколаны болгаш училищези музыканы дээди өөрдиге черлеринге белектер өөреникчилерин өөредип турар. Ол бүгү совет эрге-чагырганың чылда-рында тургустунган.

1931 чылда ол консерваторияның чанынга ажылчыларын музыка факультетин организастан, мыда ажылчыларны болгаш бот-тыван-гыр уран-чүтл киржикичлерин өөрд-ип турар. Ленинград консерва-ториязын доозуп үнгөн композиторлар болгаш музыканттарны иштинден композитор И. Дзержинский бол-гаш В. Соловьев-Селой, ССРЭ-нин улустун ыраажы Александр Ивано-в, РСФСР-нин улустун артизи В. Да-выдова, Преображенская, РСФСР-нин уран-чүлдеринин алдарлыг ажилдакчы пианист С. Сербрия-ков болгаш өскелер-даа Сталинчы шаңналдын лауреаттары болганнар.

Ленинград консерваториязын дооз-уп үнгендер бистиги дегем чагай Төрөн чуртувустун бүгү-ле булу-нарында муриякчы совет музыканы пропагандалаарың болгаш непер-едиринин фронтунда ажылдап туралар.

Ленин орденниң Ленинград кон-серваториязынын 90 чыл болуп ту-рар хүнүнө оон башкы профессор болгаш студент составына ВКП(б) Төп Комитетинин музыка уран-чүл-дерин айтырылганың талазы-биле докталамын негелелерин хан-дырып турар долу үнелиг чогаал-дарны тургузарына болгаш мерге-жилиг кадрлары белектер үндүр-ерине боттарыстың күзелвиности иергейлээлдер.

Л. ДМИТРИЕВ.

Солун, сеткүүлү келбестөөн

Өвүр районун Саглы сумузунда «Кызыл туң» колхозтун бүгү кол-хозчулары болгаш ында шкколаның база өске-даа коллективтер 1952 чылдын солун чагылганын чагыткан.

Сөөлгү үеде конун чагыткан со-лун, сеткүүлери болгаш амы хуу чагаа харылзаалар эзеринге өй-шаанда четпейн, сумууңк контора-зында үр үеде чыдар.

Солун, сеткүүлү болгаш конун чагаа харылзааны чогуур өй-шаанда эзелеринге чидер тадызы-биле суму Совети болгаш партия органи-заациязы четпес ажылдап турар.

Суму дарганы эш Херелдин харысалга чогу-биле солун чагыткан конун дандызын чидирип алганын хөй харызы-биле чогуум кымыр со-лун чагыткан дээрин билдин

Иранда болгаш Египетте чүү болуп тураарыл

Бодунче бүгү-нүитиниң кичээнин хаара түдүп турар бергедээш киниги болушкуннар сөөлгү үеин дургузунда Чоокку Чөөн-чүктө болуп турар. Июльдуң 19—21-де Тегеранга хаяныг үскүленишкннер болгаш июльдуң 23-түң дүнесинде Египетке болган күрүнө эргилдизини дугайын чугаллап турар ол.

Премьер-министр Мосаддыктын июльдуң 16-да хенертен дүшкени Иранга болушкуннарнын эгеви болуп турар. Мосаддыктын шахка (хаанга) чагаазында бижип турарында алырга, Мосаддыкты шериг министринге томуйлаары биле шах чөпшээрешпэн сөөлүндө, дораан-на казак составын тургузарында Мосаддык ойталаан, 81 депутаттарды шупту 42 депутаттар олурушкан.

Межджлистик дараазында хүнүнүң кежээзинде болган хуралында даштыкы империалистик чагырыкчы бөлүктөр биле чоок сырым харыл заалыг улуг иран помещик болгаш миллионер Кавам эс-Салтаны премьер-министрге томуйлаар дээш 40 депутаттар бадылаан. Премьер-министрнин кандидаттарында Кавам дээш Межджлиске чугаалажып турар үезинде чедир элээн хөй хүнериниң дургузунда шупту чүглө 2 кижн бадылаашкынарны берген турган деп чүве чыкты. Кавамнын талазына бадылаашкынарнын хеп-хенертен өскөн чоруу болза, Межджлистик депутаттарында даштыкыдан кылган күштүг албадалдык түнелин болган деп Тегеранның парламентагы үнелеп турган.

Ол албадал кайн үнүп болууду деп айтырыгы эрге-чагыргага Кавамнын киргенине америк болгаш англи парламентагы реакциязы ийи уткалыг эвес харыны берип турар. Эрге-чагыргага Кавамнын киргени Вашингтонга хеп-хенертен эвес болганын ол реакция херечилеп турар. Июльдуң 19—21-де ол болушкуннарнын ырак мурунда америк парламентагы мезэлөр болуп турган, чүл дие, Катышкан Штаттарнын болгаш Англиянын дипломаттыг төлөөкчилери Мосаддыкты дүжүп бээр кылдыр албадарын негештешкен, база нефть дугайында айтырыг талазы биле Катышкан Штаттар болгаш Англия биле чугаалажышкынарна дүжүп берилишигке белем кирер таарымчалыг кижини оон орунунга томуйлаанын шахта албадал турган. Анаа колбаштыр Вашингтонун «Стар» деп солуну Мосаддыкты Кавам-эс Салтан биле солуруун баш бурунгаар эркен чылдың ноябрьде бижээ.

Кажан ындыг солушкун болганда, «Нью-Йорк таймс» деп солуну бижээни: «Кавамнын киргени биле Иран бижиг болгаш элээн ырак көрүштүг чазакты алыр. Кавам «э-не бедик репутацияны» политиктиг ажылдакчызы болурун «Вашингтон пост» солун бижээ.

Чазакты тургуспайн тура-ла, Кавам бир дугаарында америк элчин Гендерсонну Тегеранга хүлөп алгаш, оон биле ийи чартык шак беседа кылган. Ассошиэтед пресс агентлигинин корреспондентинин бижип турарын эзугаар алырга, ол далаш учуражышкы болза, Кавамны Катышкан Штаттар деткип турарын көргүзү деп Ираннын хөй-нүитини көргөн.

Эрге-чагыргага Кавамнын киргени үнелеп көөр талазы биле элээн тактиктик турушту ээлеп алган болза-даа, англи парламента Иранга чазакты солушкуну нефть маргылаадын таарыштырар эвес сорулга биле чаа-чаа англи-иран чугаалажышкынарна орук ажытына берип болуп деп ук фактын чулдугузун демгелдешти. Кавамнын болун меделели ол бодалдары бадыктаан.

Национализацияны политиканын бодунун ойталаашкынын байдалын ажы биле илгерилештишкен, национализация чурту «өрте» чедирген болгаш чуртка мынчага чедир көстүп көрбээн корум-чурум чок чорукту тургускан» дээр язылды кылдыр Кавам меделдешти. «Чаа политиктиг утну» Кавам шилпип алган деп чүвени айтыптышаан, премьер нефть айтырын шийтирлээрин азаан, мынчангаш бир талазында Катышкан Штаттар биле Англиянын аразында «таарымчалыг байдалдарга» база ийи талазында Иран биле «чангыс-даа шимчээшкн үнүп келбизин» шийтирлээрин база азаан. А «Дейли экспресс» деп солунун тегеран корреспондентинин дыйнатканы болза, Кавамнын чазанын составын чүглө бадылапканда ол Англия биле болгаш англи-иран нефть компаниязы биле чугаалажышкынарны эгелээр дээ.

Мынчангаш, Кавамнын доктааткан «чаа угланы» болза, нефть дугайында айтырыгы империалистик

күрүнелер биле сүлчээге оон киргенин белем ол болуп турар. Эрге-чагыргага Кавамнын киргенин дугайында өөрүп хөглөвишаан америк парламента «Гарриманның сүмесинге дүштүр нефть айтырынын талазы биле Англия биле «чаартылган» дугуржулганы чарып болур — деп чаа чазакка идегелин ажы биле илгерилешти. Чижээ, «Вашингтон пост» деп солун шүүт удурлаанышкынын хөөнү биле бижээ, чүл дие, Кавамнын бир дугааргы ажыл-чорудулгазы болза, «чаартылганы болгаш хөгжүлденин» бүгү делегей банкызын ам-даа күштүг болуп артып калган саналын хүлээп алыры болур ужурлугу.

Гарриманның сүмези-даа, база бүгү делегей банкызынын саналы даа нефть үлетпүрүн национализи-застаарында Ираннын ойталаарын баш бурунгаар көрүп турар. База соң биле калы ол үлетпүрү америк эжелекчилер чоөгүтү эжелеп алыр арганы ажыдар деп чүвени сагындырза чогуур. Бир эвес национализи-застаашкыдан ойталаашкын англи-иран нефть компаниязын элеринын эрге-ажынын харылап турар, ылчаарга Ираннын нефть үлетпүрүн америк капиталдын шуртуп киришигинин перспективасы нефть дугайында маргылааны «таарыштыр» дугайында Американың янзы бүгү саналдарына нефть компаниялары янааыла хамаарышкан турарын үргүлчү албадал турган. Ынча-казок англи-иран нефть компаниязынын салым-чаянныг кол сол-ургалдыг апаргаш англи чазак түп келген байдалды албадалык биле Ираннын нефть байктарынын кичини-даа болза боттарынын холдарына тударына идегеш Гарриманның сүмесин болгаш бүгү делегей банкызынын саналын аргажок-тук кырыдан ынчаарда хүлээп алыр учурга таварышкан.

Нефть үлетпүрүнүн национализи-застаашкынын ойталаар дээр оралдажышкын улустуң шындыг удурлаанышкынага учуражыр деп чүвени Кавам болгаш оон биле туруш турар даштыкынын эрге-чагырга туткан бөлүктери билбес аргажок турганар. Олар черле чүге идегеш турганарыл? Ираннын нефтинин үлдүр сөөртүрүн болдурус сорулга биле Катышкан Штаттарнын деткип чимези биле Англиянын каш айларда Иранны блокатап, база блокада биле болган экомом болгаш сан-төөнү бергедээшкннери биле иран улустун күштерин төдөрүн, бодунун национал эргелери дээш демиселге иран улустуң тура-соруун сыгарын олар тодаргай биле санал алган турганар. Ынчалза-даа, оон соңгааргы болушкуннардан алгаш көөрге, империалистер часканыр.

Эрге-чагыргага Кавамнын киргенине удур удурлаанышкынын демонстрациязы Тегеранга июль 19-түн эртенинде чагаар эгелеш. Американың шериг чөөүлекчилеринин хыналдазынын аданга туруп турган полициянын болгаш шеригниң кезээ демонстрация кылганнарже халданар. Ындыг болза-даа чыскаалап киришкеннериниң саны дараазында хүнде оон-даа көвүдөн. Улуг-улук тулушкуннар болгулаан, оон түнелинде элээн хөй кижн өлгөн болз баялыгыларган. Кажан бүгү чуртка бүгү-нүитинин ажил-сокс адышкынын чорутканын сөөлүндө, июль 21-де элээн бергедээшкнниг байдалга четкен турган. Рейтер агентлигинин мезээни эзугаар алырга, мотворжуктан чадаг болгаш айтты шеригни деткеш танкы болгаш бронелыг автомобильдер биле кады бодунуң эргезинде бүгү-ле чепсектиг күштерни чазак хөдөлдирип эгелеш. Хоорайнын элээн хөй районнарда үзүктөл чок боолаашкын дыйналып турган. Ынчалза-даа, ажил-соксат каннарнын болгаш демонстрацияларын шудуругу чоруун сыйшап шыдааан. Ол хүнүнүң кежээзинде элээн хөй черлерге чурттагыч чон биле полициянын болгаш солдаттарнын аразында катышылга эгелеш. Чазак болунуң сөөлүг чөлөгжинден чарылган. Ол-ла хүнүнүң кежээзинде Кавам дүшкенин дугайында шахка меделдешти кылган.

Кавамнын дүшкенин дугайында америк парламентагын көдүрүп үндүргөн ыт-шимзенин үнү болгаш Кавам биле эрге-чагырга туткан даштыкы империалистик бөлүктөрүн сырым харылаазы чүгү-даа канчип шыдааан. «Нью-Йорк геральд три-бун» деп солунуң тодаргайлааны эзугаар алырга, «Кавамнын дүшкенин айымыл» чүде болуп турарыл дие, «Иранны политиканын уун эскертир оралдажышкынын» үскени болуп турар. Иранда америк калчааралдык буступ дүшкенин ми-

либишаан, ол-ла солунун Вашингтон корреспондентизи Рassel «Кавамнын күзөп турганы Лондон биле дугуржулгалар үезинде Кавам шыдап болурунгу дузалаптар ону деткир аргаларын Вашингтонга ажыдап кылып турган» деп айтып турар.

Иранда нефть дугайында маргылаага америк империализмниң сой-галанган эзулуг ролю, сөөлүг болушкуннарнын түнелинде Америкка удур хөөннер дык дынзаан чорук Вашингтонга дык улуг дүңүрээнин үндүргөн. Ираннын нефтинин национализи-застаашкынын дыйтып келген англи-ираннын маргылаазын Гаагага делегей судунга чугаалажып турар үезинде айтыр-гын ол суд көөр ужурлуг дээрзиниң дугайында америк төлөөкчилерниң туружу бо талазы биле эвэш эвес учур-дузалыг болган. Бо айтыр-гын ол суд көөр эргез чок дээрзин судтук кежигүннеринин хөй кезин илере-ткени тодаргай. Ынчаарга ол бо айтырыг талазы биле америк төлөөкчилер Англиянын талазына кылдыр бадылаан.

Юнайтед пресс агентлигинин корреспондентизинин Тегерандан меделеп турарын эзугаар алырга, бүгү Иранда эрттин турар империализмге удур чыскаалдарын кир-жикчилери америк чөөүлекчилери үндүр сыйыраын негеп турарлар. Американың Ассошиэтед пресс деп еске агентлигинин коррес-пондентизи бодунуң дыйнадында айтып турар, чүл дие, Катышкан Штаттарга удурлангыр чорук Англия-да ышкыш бүгү иранда база-ла оруп, ол чурт улустун килеңишкнниниң база бир ындыг чери болуп бар чыдар.

Мынчангаш англи империалистериниң көөр хөөнү чок Чоокку Чөөн-чүктүң улустары харын америк империалистерге тааржып турар хөөнүгү хире кылдыр Иранда болуш-куннарны Американың пропаганданын тургусканы хоозун чугаа чүү-даа болбайн турар. Муруну Чөөн-чүк чурттарынын калбак улус массалары англи болгаш америк империалистик даралдан бүрүн хосталарын күзөп турар болгаш бодунуң иштики херектеринге даштыкынын киржилгенин шыдап олур-гын күзөөвин турар деп чүвени хөй саныгы чижектер көргүзүп турар. Чоокку Чөөн-чүккө боттарынын агресси планнарын боттадырар дээш англи болгаш америк империалистер мынчангаш аргажоктук кырыдан нарын шенелделерже кирерлер, сүлчээлериң болгаш даын дургуржулгаларынын аргаларыныче кирерлер.

Бо талазы биле Египетте сөөлү болушкуннар Иранда болушкуннардан биче эвес учур-дузалыг.

Египеттин девискээрин ажыглаарын, эң ылангыга Суэц каналдын куазын шериг турлаа кыларын күзээш, империалистер Египетти бодунуң ортаакы чөөн-чүк компаниязына албадал кирерини шөгдөн тура-ла оралдажып келгеннер. Суэц каналдын зоназында Англиянын эжелели америк-англи эжелели биле солуруун анаа хамаарышкан планда баш бурунгаар көрүп турары билдинир. Ынчаарга эркен чылдык күзүүнде египет улус ол пландан ойталаан, ол план болза, Египеттин национал эрге-ажыктарына удур-ланышкы болуп турарын тодараткан. Египеттин хөй-нүитини Англиянын эжелели шериглерин үндүр-ин болгаш бодунуң салым-чаянын боду шийтирлээр арганы улуска тыпсырын туруштуу биле негеп турар.

Ол негелделерни тооп көрбөйн, барыны талакы күрүнелер кандып бир шенелделерин дузазы биле «кады камгала» деп адаар чүверге Египеттин киржилгени болуу-рун күзөп турарлар, база империалистер биле сүлчээге кирип болууде дидим, «күштүг кижини». Египетке эрге-чагырганың дуржулгазынче олуртурун оралдажып турарлар. Ынчалза-даа, ындыг шенел-лерни боттандырып турарынын үезинде Египетке кым-на артык хамаарылыгы болуру дээш демисежип турар Катышкан Штаттар биле Англиянын аразында удурланышкы чорук билдинир апар чыдар. Империалистернин аразында эже-нежилге Египеттин бодунда иштиги политиктиг демиселде илередтиг тып алган база Египетте эрге туткан чагырыкчы бөлүктөртүн иштинде англи болгаш америк империалистер удур бөлүгөлөшкннер бар болуп турар. Моортан—сөөлүг алды айларын дургузунда Египетте политиктиг амьдырал министрнин туруш чок чоруу биле демгелетин-ген январын төнчүзүндө июльдуң

төнчүзүңге чедир Египетке беш чазак солушкан.

Империалистерниң бо чажыт хол-мезезинге Египеттин хааны Фарук идепкейли биле киришкен. Америк элчин Кефферниң талазында ал-са-даашкына киргеш, эркен чылдын январыда Фарук болза, Али Махер-пашанын чазан тургускаш, премьер-министр Нахас-пашаны эрге-чагыргадан чайлаткан. «Крисчен сайенс монитор» деп лондон солунунуң корреспондентизинин чугаазы биле алырга, Али Махер-паша Лондонда «улуг эвес идегелди» бодунда ап турар. Мынчангаш бо чүлдүң чылдагаанын даштыкы пар-лаалга мынчаар көрүп турар, чүл дие, ай эркен хиреде Фарук болза, эрге-чагыргага дөрт ай чедир турган Махер-пашаны Хилали-паша биле солаан. Июльдуң төнчүзүндө Хилали-паша үш неделяда эрге-чагырга-дан хосталган турган, ынчалза-даа июльдуң 21-де чазакты база катап тургускан, ук чазак чүгле ийи хүнде туруп келген.

Июльдуң 23 дүнесинде генерал Нагип-пашага баштаткан египет армиянын бөлүк офицерлери найсы-лаалга эрге-чагырганы эжелеп алгаш, премьер-министрин албанын баштай Али Махер-пашага шилчедирин, а оң сөөлүндө Фарук дүжүп бээр албадал. Хааның дүжөринге хаан калдарынын начальниги Афири-пашадан эгелеш, хааның чоок чөөүлекчилери албаныдан баштай дүшкени идиг болган. «Крисчен сайенс монитор» деп солунунуң коррес-пондентизинин чугаазы биле алырга, «Египеттен политик талазы биле эки кижилерниң дүжүп турары биле Хилали-пашанын болгаш Афири-пашанын дүшкени Лондонга ажы-«Биле илгерилеш».

Египетте шериг талазы биле эрге-чагырга эргилдеш ол чуртка боттарынын салдары дээш барыны күрүнелерин аразында үскүлөшкннин биле даштыкы парлаалга холбаштырып турар. «Пари-Норманди» солунун айтып турары болза, араб чуртарында политиктиг байдал Катышкан Штаттар биле Великобританиянын боттандырып турар албадалынын хемчези эзугаар колдууда таарышкан ордуңуң чимзениш-кинери биле тодаратынар.

Эргилде дугайында меделер Каирге бези үнемзиде Фарук хаан эргилде манал олурарын июльдуң 23-түн эртенинде «Нью-Йорк таймс» солун бодунуң номчукуларына дыйнаткан.

Египетке англи команддалдын меделээни чедирин дилевишаан, генерал Нагип-пашаның талалакчылары америк элчин биле харылазын бир дугаар элчегде тургузарыныч, бир эвес, Англиянын шерин Хилали-пашанын чазан биле чөрүлдзеге киржир болза, Египеттин шерин күш биле харылаарыныч талашкан деп чүвени төлөтпн биле демгелээр апар.

Американың Каирге болгаш Александрияга турган дипломаттыг төлөөкчилеринин ол хүнерде идепкейли турганы тодаргай көстүп турар. Франс пресс агентлигинин дыйнадып турары болза, хааның дүшкенин дугайында меделелди парлап үндүрүрүн мурунда америк элчин Кеффери премьер-министрге чоразан, а америк элчинин бир дугаар секретари Симпсон Нагип-пашага чоразан.

Америк-даа парлалаа, Вашингтонук тускай төлөөкчилери-даа Египетте шериг эргилдешини болгаш Фаруктун дүшкенин дугайында бичи-даа күзөлдө илерептей турарлар. Харын смр дедир болуп турар, чүл дие, Египетте Американын даын талазы биле планинын амьдыралга боттандыраын ол болушкун чигедир деп идегели олар илереидип турарлар. Юнайтед пресс агентлигинин корреспондентизинин мезээни эзугаар алырга, Вашингтон тускай кижилер мындыг саналды чугаалап турар, чүл дие, «Ортаакы чөөн-чүк команддалынын төлөвилелинде көрдүнгени болза, египет армиязынын удуртукчулары мурунда турганына бодаарга оон хөй болур» — деп турар. Ындыг хевирли баш бурунгаар билер чорук кандыг хемчээге чытуг болурун келир үе көргүзөр. Улустуң күштүг удурлаанышкынын түнелинде, Иранда болушкун боттарынын национал эргелери дээш демиселде Чоокку Чөөн-чүктүң улустарынын күштери черле төтүн-мес, база олар даын кысыкчыларынын планинына улам-на күштүг согушкуну таварыштыраына сонургалды деп чүвени херечилеп турар империалистерниң сүлчээзин үзе тырткан турган.

В. ЗВЯГИН.

Кореяда болушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол команддалынын дыңнады

ПХЕНЬЯН. Кореяның Улус-Демократтыг Республиказынын Улустуң армиязынын Кол команддалынын сентябрь 17-де мезээлени болза, Кореяның Улустуң армиязынын каттыжышкынарны кыдат улусту эки-турачы кезектери биле кады дайзынга удур камгалаалдык тула-

чуушкуннарны чорударын үргүчүлөп турар.
Сентябрь 17-де Улустуң армиязынын зениттик кезектери болгаш дайзынны самолёттарын келеп адар адыгы-адычыларнын отрядтары дайзынны ийи самолётун андара аткан болгаш бир самолётту үрей аткан (СЭТА).

ИРАН МЕДЖЛИСТЕ Мосаддыктын меделели

ЛОНДОН. Рейтер агентлигинин корреспондентизинин Тегерандан дыйнатканын эзугаар алырга, сентябрь 16-да межджлистик хуралына Ираннын премьер-министри Мосаддыктын меделелин номчаан. (Мосаддык боду межджлистик сессиязына олорушпаан). Нефть дугайында айтырыг талазы биле сөөлүг англи-америк саналга холбаштыр ол меделелде мынча деп чугаалап турар: «Ираннын эргезин камгалап алыр төлөөдө, Англия биле харылаа-лары үзөринден-даа иран чазак дадалазаас боор».

Бир эвес ындыг базыны кылырынга междлик чөпшээржеки болза, менээ бузурелди илерегин леп Мосаддык междликте дилешти.

Нефть дугайында айтырыгы шийтирлеп шыдаар эргези чогууну дугайында бүгү-делегей суду шийтир үндүрүрүнүн соонда болган болушкуннарны Мосаддыктын меделелинде чугаалап турар.
Англи-америк санал мырсаай (СЭТА).

Боттарынын эргелери дээш демиселге итали хөлечиктеринин чедишикни

РИМ. Сентябрь 10-да профвилел организацияларынын төлөөкчилери биле үүрмек болгаш улуг чер эдилекчилеринин төлөөкчилеринин аразында ажил төлөвилелин чангыс ай төлөвилерин системанын бүгү Италияны хөлечиктеринге негеп-редиринин дургуржулгазына ат салган. Ол дургуржулганын адаанга ат салганын меделевишаан, «Унита» солунунуң меделеп турары болза, ажил төлөвилеринин чангыс ай төлөвилери муруну чүктүң көдзө ажыла-агылыг тараачыннарынга, Төп бол-гаш Сонгу Италиянын чамдык жокуларынга бир-ле дугаар чорутунар. Бо дургуржулганын ажылаалга киргенинде сонгаар көдзө ажыл-агыйлыг тараачыннарын ажил төлөвилерини хуу улгадыр.
Бүгү италиянын куш-ажыл конференциянын секретари Битосси болза, ол дургуржулга итали тараачыннарга улуг учур-дузалыг болур деп парлаалга төлөөкчилеринге меделешти.
(СЭТА).

Ливанда бүгү-нүитинин ажил-соксадышкыны

БЕЙРУТ. Парлапалганын меделеп турарын эзугаар алырга, сентябрь 15-те чарлаан бүгү-нүитинин ажил-соксадышкыны Ливанын кол хоорайлары—Бейрутту, Триполини, Сайданы, Захлин болгаш өске-даа хоорайлары шыа алган.
«Телеграф» солунуң бижип турары болза, Бейруттун чамдык районнарыга чыскаалдар болгулаан. Баста районга чыскаалдар античлери рилисчи шынарлыг болган. Чыскаалдарны киржикчилери античлери рилисчиге лозунуларын салып,
тайбыңы болгаш хамаарышпас чорукту база Ливанга реформалар чорударын негеп чоруп турганар.
Шах ындыг чыскаал Бейруттун Анна хар районуна база болган. Ажил-соксадышкынын сентябрь 16-да база үргүлчүлөн. Полиция болгаш жандармерия отрядтары сентябрь 15-те ышкыш, 16-нын хүнүнде база Бейруттун кудумчуларына болуп турган. Магазиннер хагдынгай. Полиция чазакты албан черлерин камгалап турар.
(СЭТА).

Таиланданын сонгу-чөөн можуларында аш

БАНГКОК. «Прачатипатай» солунуң бижип турары болза, Таиланданын сонгу-чөөн можуларына рис дүждүтүн багай болганы биле чон ашта таваржып турар.
Тайбың камгалаанын бүгү-тай-ланда комитети сонгу-чөөн можуларын чонунга дуза көргүзүрүн талазы биле компанияны эгелеш. Тайбың камгалаанын бүгү-таилан-да комитетинин даргазы Чароин Супсеннин сентябрь 8-те болган
парлаалга конференцияны меделээни болза, чер болганда чон хозурал-турегелде таваржып турар болган учурудан «чонга дузалам-чы көргүзүрүн» талазы биле комитетти» тайбың камгалаанын комитети тургускан.
Ол комитет ажилчынардап, студентилерден, тараачыннардап экиша болгаш өске-даа дузаламчыларын ап эгелеш.
(СЭТА).

ИНДИЯДА АШ

КАРАЧИ. Юнайтед Пресс агентлигинин корреспондентизинин Индиянын Уттар Прадеш штатында Алахабадтан меделеп турары эзугаар алырга, амгы үеде Горах-пур райonda 2 миллион ажыг кижн аштап турар. Чурттагыч чонун са-
лып алыр аргазы дык баткан.
Корреспондентинин оон ыңай меделеп турары болза, ол ышкыш Прахендра болгаш Махараджадж Районнарда 1 миллион ажыг кижн аштап турар.
(СЭТА).

Харысагалы редактор Ф. А. ТОЛГАР-ООД.

1952 чылдын 4 кварталында областың «Шын» солунунуң

чагылгазын хүлөп алыры үргүчүлөп турар.
ЧАГЫЛГАВЫҢ ӨРТЭЭ:
Үш айда 15 рубль.
Неделяда 5 үнер.

Чагылганы Тыва областың бүгү харылаа конторалары, салбырлары болгаш агентилери хүлөп ап турар.
Ол ышкыш областың «ТУВИНСКАЯ ПРАВДА», «МОЛОДЕЖЬ ТУВЫ — ТЫВАНЫ АНЫЯКТАРЫ», «СЫЛДЫСЧЫГАШ» солуннарын чагылгаларын хүлөп ап турар.
СОЮЗПЕЧАТЬ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: Бизы, Шетивкин кудумчузу, бажы 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харысагалы редакторнуң оралакчызын, партияны амьдырал, култура амьдырал болгаш уран-чүтү калдыктеринин —3—88; харысагалы секретарына 4—98; процаанда болгаш агтания, көдзө ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа калдыктеринин —3—68, иштиги информация, бухгалтерияның—3—65.